

Kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiopolitiikan  
toimenpideohjelma (osa II)

Luonnos 16.2.2010

<i>Johdanto</i>	2
<i>1 Kilpailukykyä kysyntä- ja käyttäjälähtöisyyden osaamisen ja tietopohjan vahvistamisesta</i>	2
1.1 Kysyntä- ja käyttäjälähtöistä innovaatiotoimintaa koskevan tutkimuksen ja kehittämisen vahvistaminen	3
1.2 Innovaatiotoiminnan suuntaaminen yhteiskunnallisiin haasteisiin vastaamiseen	5
1.3 Käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan tietoisuuden parantaminen ja kehittämisen vahvistaminen	7
<i>2 Innovaatioita kysyntää vahvistamalla</i>	8
2.1 Innovaatioihin kannustavan sääntelyn edistäminen	9
2.2 Standardisoinnin tehokkaampi hyödyntäminen innovoinnin tukena	10
2.3 Edelläkävijämarkkinoiden syntyminen edistäminen	12
2.4 Rahoitusmallien kehittäminen investointivaltaisten innovaatioiden käyttöönottoon	13
<i>3 Edelläkävijyyttä ja innovaatioita julkisen sektorin uudistumisesta</i>	14
3.1 Kumppanuus ja käyttäjälähtöisyys julkisten palveluiden uudistamisessa	15
3.2 Julkiset hankinnat apuna innovaatioiden edistämässä	19
<i>4 Kannustimia ruohonjuuritason aloitteellisuuden vahvistamiseen</i>	22
4.1 Käyttäjän innovaatioita julkisen sektorin tiedon avaamisella	22
4.2 Kansalaisten voimaannuttaminen palvelusetelien avulla	25
<i>5 Tehokkuutta käyttäjälähtöisten menetelmien käytön lisäämisestä</i>	26
5.1 Muotoilun uusi rooli korostaa käyttäjän merkitystä	26
5.2 Tietotekninen infrastruktuuri käyttäjälähtöistä innovointia tukevaksi	29
5.3 Käyttäjälähtöisten innovointialustojen käytön tehostaminen	30
<i>6 Innovaatiot liikelle verkostojen avulla</i>	31
6.1 Paikallistason innovaatio- ja osaamisverkostojen tehokas hyödyntäminen	32
6.2 Kaupunki-innovaatioiden jalkauttaminen	34
<i>7 Kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiopolitiikan toimenpideohjelman vaikuttavuus</i>	35
7.1. Toimenpideohjelman seuranta ja arviointi	35
7.2 Laaja-alaisen innovaatiotoiminnan indikaattorien kehittäminen	36

# Kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiopolitiikan toimenpideohjelma

## Johdanto

Kysyntä- ja käyttäjälähtöisyys tuo tuoreita näkökulmia innovaatiopolitiikkaan ja siten uusia mahdollisuuksia yritysten kilpailukyvyn parantamiseen ja julkisten palvelujen uudistamiseen.

Kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiopolitiikan toimenpideohjelma on laadittu vuosille 2010 - 2013. Se pohjautuu raportin ensimmäisessä osassa selostettuihin kysyntä- ja käyttäjälähtöisen politiikan sisältöihin. Toimenpideohjelmaa laadittaessa on hyödynnetty tutkimustietoa ja kansainvälisiä esimerkkejä.

Toimenpideohjelman toimenpiteet on jaettu seitsemään aihealueeseen. Nämä ovat

- 1) Kilpailukykyä kysyntä- ja käyttäjälähtöisyyden osaamisen ja tietopohjan vahvistamisesta,
- 2) Innovaatioita kysyntää vahvistamalla,
- 3) Edelläkävijyyttä ja innovaatioita julkisen sektorin uudistumisesta,
- 4) Kannustimia ruohonjuuritason aloitteellisuuden vahvistamiseen,
- 5) Tehokkuutta käyttäjälähtöisten menetelmien käytön lisäämisestä,
- 6) Kysyntä- ja käyttäjälähtöisten innovaatioiden levittäminen sekä
- 7) Kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiopolitiikan toimenpideohjelman vaikuttavuus.

Kukin aihealue sisältää yhdestä neljään politiikkatoimenpidettä. Varsinaisen toimenpiteen lisäksi on kuvattu toimenpiteen tavoite, perustelu, vastuutahot sekä aikataulu. Toimenpiteiden valmisteluun on osallistunut eri tahoja, jotka osallistuvat myös niiden toimeenpanoon. Yhteistyö laajan sidosryhmän kanssa toimenpiteiden valmistelussa ilmentää myös kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiopolitiikan systeemistä luonnetta.

## 1 Kilpailukykyä kysyntä- ja käyttäjälähtöisyyden osaamisen ja tietopohjan vahvistamisesta

Kysyntä- ja käyttäjälähtöistä innovaatiotoimintaa kyetään hyödyntämään taloudessa ja yhteiskunnassa vain, jos tutkimus- ja koulutusjärjestelmämme tuottaa niihin liittyvää uutta tietoa, taitoja ja osaamista. Kysyntä- ja käyttäjälähtöinen innovaatiotoiminta tulisi sen vuoksi sisällyttää osaksi tutkimus- ja koulutusjärjestelmäämme.

Kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan tutkimus- ja koulutusohjan vahvistaminen edellyttää aihealueen tutkimusprofessoreja ja tutkimusyhteisöjä, innovaatiotoiminnan uusien näkökulmien huomioimista perustutkimuksen rahoituksessa, julkisen innovaatorahoituksen suuntaamista yritysten ja yhteiskunnan uudistamiseen kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan kautta sekä koulutusjärjestelmän ja yksilöiden laaja-alaisuutta.

## 1.1 Kysyntä- ja käyttäjälähtöistä innovaatiotoimintaa koskevan tutkimuksen ja kehittämisen vahvistaminen

### **Tavoite:**

Kysyntä- ja käyttäjälähtöinen innovaatiotoiminta tuottaa kilpailuetua vain, jos pitkäjänteinen tutkimus tarjoaa innovaatiotoimintaa harjoittaville organisaatioille perustan uuden osaamisen synnyttämiselle ja tiedon hyödyntämiselle.

Käyttäjälähtöistä innovaatiotoimintaa koskeva tutkimus on Suomessa hajautunutta ja monilta osin suhteellisen vähäistä. Kysyntälähtöisen innovaatiotoiminnan tutkimuksesta ei ole myöskään olemassa kattavaa kuvaa ja esimerkiksi varsinaisia tutkimusprofessoreja ja tutkijaverkostoja ei Suomessa ole.

Joitakin vahvuuksia kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan tutkimuksessa on kuitenkin olemassa. Esimerkiksi Kuluttajatutkimuskeskus on useiden vuosien aikana tehnyt kuluttajapolitiikan tutkimusta, joka on käytännössä monilta osin hyvin lähellä käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan tutkimusta. Aalto-yliopiston perustaminen puolestaan tarjoaa mahdollisuuden lisätä poikkitieteellistä, kysyntä- ja käyttäjälähtöistä innovaatiotoimintaa koskevaa tutkimusta. On pyrittävä vaikuttamaan siihen, että kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan tutkimuksesta tulee yksi Aalto-yliopiston toiminnan painopisteistä.

Eurooppalaista kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan tutkimuspanostusta ollaan vahvistamassa, mikä avaa mahdollisuuksia suomalaiselle alan tutkimuksen kansainvälistymiselle. Syksyllä 2008 Euroopan innovaatio- ja teknologiainstituutti (EIT) päätti ensimmäisistä merkittävistä rahoitushankkeista, jotka ovat hyvin lähellä kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan tavoitteita. Suomalainen tutkimuskonsortio menestyi yhdessä kolmesta tutkimuskokonaisuudesta (Future Information and Communication Society), minkä johdosta EIT sijoittaa ICT-yksikkönsä Aalto-yliopistoon. Parhaillaan valmisteltavana olevassa EU:n uudessa innovaatio-ohjelmassa tultaneen vahvistamaan kysyntälähtöisen innovaatiotoiminnan rahoitusta. Myös pohjoismaisia tutkijoita verkostoidaan samalla, kun yhteispohjoismaisia rahoitushakuja avataan muun muassa käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan tutkimukselle.

Tekesillä on julkisten innovaatiotoimintaa edistävien organisaatioiden joukossa merkittävä rooli tutkimusrahoittajana ja yritysten kehitystoiminnan edistäjänä. Merkittävä osa sen tutkimusrahoituksesta kanavoituu tutkimusyhteisöille erilaisiin soveltavan tutkimuksen hankkeisiin. Tekesin ohjelmatoiminnalla on merkittävä vaikutus toimijoiden aktivoimiseen ja verkottamiseen kautta. Kysyntä- ja käyttäjälähtöistä innovaatiotoimintaa ei ole vielä kokonaisvaltaisesti huomioitu Tekesin rahoituskriteereissä. Kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan osaamisen kehittyminen edellyttää, että myös tämä näkökulma huomioidaan Tekesin rahoitus- ja toimintamalleissa.

### **Toimenpide 1.1 a)**

*Toteutetaan käyttäjälähtöisen innovaatiotutkimuksen osaamista ja sen kehittämistä koskeva arviointi. Sisällytetään kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan tavoitteet läpäisyperiaatteella uudeksi näkökulmaksi koko tutkimusjärjestelmään ja julkista tutkimusrahoitusta pyritään ohjaamaan kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan osaamisperustaa vahvistavasti. Tämän tavoitteen edistämiseksi Tekes aktivoi ja verkottaa tutkimusyhteisöjä. Erityisesti pyritään varmistamaan nopeimmin liikkeelle lähteneiden*

*tutkimusyhteisöjen, kuten Aalto-yliopiston ja Kuluttajatutkimuskeskuksen, resursointi ja keskinäinen verkottuminen.*

**Perustelu:**

Kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan tutkimus on pystyttävä systematisoimaan, jotta tutkimus voi olla hyödyksi kilpailuetujen synnyttämisessä. Tällä hetkellä tutkimustoiminnassa ei tunnisteta riittävästi kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan tavoitteita eivätkä tutkimusyhteisöt toimi verkottuneesti. Käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan juurtuminen ja leviäminen suomalaisessa yhteiskunnassa ja taloudessa on mahdollista vain, mikäli koulutusjärjestelmämme tuottaa nykyistä enemmän siihen tarvittavia taitoja ja osaamista. Kokonaiskuvan saamiseksi tilanteesta ja kehittämistarpeiden paikantamiseksi toteutetaan käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan osaamisen arviointityö.

**Vastuutahot:**

OPM, Suomen Akatemia, Tekes, TEM

**Aikataulu:**

2010 - 2013

**Toimenpide 1.1 b)**

*Tekesin toimintaa kehitetään niin, että kysyntä- ja käyttäjälähtöinen innovaatiotoiminta huomioidaan horisontaalisina lähestymistapoina toimintamalleja ja rahoituskriteereitä kehitettäessä. Uusia Tekesin ohjelmia ja muita toimenpiteitä suunniteltaessa huomioidaan siten myös kysyntä- ja käyttäjälähtöinen innovaatiopolitiikka.*

**Perustelu:**

Tekesillä on tärkeä rooli resurssien suuntaamisessa tutkimus- ja kehitystoimintaan ja sitä kautta uuden tiedon ja osaamisen tuottamiseen. Edellytyksenä kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan edistämiseksi on toimiva kannustinjärjestelmä. Tämän vuoksi on perusteltua kehittää Tekesin rahoituskriteerejä ja toimintamalleja siten, että ne nykyistä vahvemmin kannustavat yrityksiä ja tutkimusyhteisöjä kysyntä- ja käyttäjälähtöiseen innovaatiotoimintaan.

**Vastuutahot:**

TEM, Tekes

**Aikataulu:**

2010 - 2012

**Toimenpide 1.1 c)**

*Vahvistetaan Kuluttajatutkimuskeskuksen asemaa strategisen kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotutkimuksen ja osaamisen keskittymänä. Tätä tarkoitusta varten työ- ja elinkeinoministeriö varmistaa keskukselle tulohajauksella riittävät resurssit.*

**Perustelu:**

Kuluttajatutkimuskeskus on kehittänyt tutkimusosaamista määrätietoisella toiminnalla. Osaaminen on vahvaa erityisesti käyttäjälähtöisessä tutkimuksessa. Kun käyttäjälähtöistä innovaatiotoimintaa vahvistetaan innovaatiopolitiikassa, Kuluttajatutkimuskeskuksen tutkimusosaamista voidaan hyödyntää innovaatiotoiminnassa mahdollisimman paljon.

Kuluttajatutkimuskeskuksen tapa toimia verkostomaisesti levittää osaamista yhteiskuntaan ja yrityksiin.

Vastuutahot:

TEM, Kuluttajatutkimuskeskus

Aikataulu:

2010 - 2011

**Toimenpide 1.1.d)**

*Perustetaan kehittäjäfoorumi kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan tutkijoiden, kehittäjien ja yritysten verkottamiseksi, tiedon levittämiseksi ja innovaatiopolitiikan sisältöjen uudistamiseksi.*

**Perustelu:**

Innovaatiopolitiikan laajentaminen teknologiapolitiikasta laaja-alaisemman osaamisen sekä luovuuden tukemiseen tuo uusia haasteita politiikan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan tuominen osaksi innovaatiopolitiikkaa edellyttää uudenlaista ymmärrystä yritysten, organisaatioiden, julkisen sektorin ja kuluttajien toiminnasta. Haasteena on kyky ymmärtää ja hyödyntää yksilöiden ja yhteisöjen luovuutta, monimuotoisuutta ja aloitteellisuutta.

Vuorovaikutteiseen kehittäjäfoorumiin kutsutaan erilaisten innovaatiotoimijoiden, elinkeinoelämän järjestöjen, aktiivisten käyttäjäryhmien, tutkijatahojen ja keskeisten ministeriöiden edustajat. Foorumin tavoitteena on syventää ymmärrystä kysyntä- ja käyttäjälähtöisestä innovaatiotoiminnasta, erityisesti laaja-alaisen innovaatiopolitiikan kannalta, yhdistää politiikan kehittäminen käynnissä olevaan tutkimukseen ja ruohonjuuritason kehittämistyöhön sekä keskustella ja levittää tätä koskevaa tietoa.

Vastuutahot:

TEM, Kuluttajatutkimuskeskus, Tekes, Sitra, Forum Virium Helsinki

Aikataulu:

2010 – 2013

## **1.2 Innovaatiotoiminnan suuntaaminen yhteiskunnallisiin haasteisiin vastaamiseen**

**Tavoite:**

Kysyntälähtöisen innovaatiopolitiikan ydinviestinä on hyödyntää kasvumarkkinoiden tarjoamat mahdollisuudet innovaatiotoiminnassa. Ehkä selkeimmin lähtökohta konkretisoituu globaalien yhteiskunnallisten haasteiden kohdalla. Lähes kaikki maat etsivät ratkaisuja esimerkiksi ilmastonmuutokseen tai energian saatavuuteen. Ensimmäisinä ratkaisuja kehittävät maat ja yritykset hyötyvät siitä, että ratkaisuja voidaan hyvin nopeasti skaalata muihin maihin, jotka ovat samojen haasteiden edessä. Edelläkävijöiden samaa hyötyä voi olla valtava.

Innovaatiopolitiikan haasteena on tunnistaa globaalit yhteiskunnalliset haasteet riittävän nopeasti, arvioida niihin liittyvät mahdollisuudet innovaatiotoiminnalle ja suunnata politiikan välineistö haasteisiin vastaamiseksi. Innovaatiotoiminnassa on myös tunnistettu vähävaraisiin,

kehittyviin markkinoihin (BoP, Base of the Pyramid –markkinat) liittyvät mahdollisuudet. Monet yritykset ovat kehittäneet ratkaisuja paikallisiin haasteisiin (esimerkiksi vesi, energia, viestintä). Tällaiset markkinat edustavat uusia innovointimahdollisuuksia yrityksille. Poliitiikan kannalta haasteena on kyetä verkottamaan kansalliset toimijat, paikallistamaan nykyiset pullonkaulat ja rakentamaan toimiva toimintatapa pyramidin pohja -markkinoiden systemaattiseksi hyödyntämiseksi.

### **Toimenpide 1.2 a)**

*Tekesin ohjelmatoiminnassa huomioidaan maailmanlaajuisista yhteiskunnallisten haasteista syntyvät kysyntälähtöisen innovaatiotoiminnan liiketoimintamahdollisuudet. Näiden mahdollisuuksien hyödyntämistä edistetään tutkimuksella ja osaamisen parantamisella.*

### **Perustelu:**

Tekes on keskeisessä roolissa aktivoitaessa yrityksiä ja tutkimusyhteisöjä yhteiskunnallisten haasteiden tarjoamiin mahdollisuuksiin. Tekesissä toteutetaan jo nyt myös systemaattista analyysiä trendeistä ja uusista ilmiöistä. Myös Tekesin ohjelmatyötä on jo ohjattu tähän suuntaan, mikä näkyy esimerkiksi innovaatiot sosiaali- ja terveystalouden järjestelmässä –ohjelmassa ja parhaillaan valmistelussa olevassa ilmastotalouden ohjelmassa. Tämän suuntaista kehittämistä on edelleen vahvistettava ja siihen on integroitava mukaan kaikki keskeiset sidosryhmät, mukaan lukien ministeriöt, joiden toiminta on merkityksellistä alan innovaatioympäristön kehittämisen kannalta.

### **Vastuutahot:**

Tekes, TEM

### **Aikataulu:**

2010 - 2012

### **Toimenpide 1.2 b)**

*Laaditaan kansallinen pyramidin pohja -toimintamalli, jolla hyödynnetään kysyntäpotentiaaliltaan merkittävien kehittyvien markkinoiden tarjoamia innovaatiomahdollisuuksia.*

### **Perustelu:**

Pyramidin pohja -markkinoiden mahdollisuus on tunnustettu, mutta kansallinen toiminta ei tue näiden markkinoiden hyödyntämistä. On tarpeen koota kansallisesti hajallaan olevaa osaamista ja resursseja kehittyvien maiden markkinoille suuntautuvan yritysälähtöisen innovaatiotoiminnan edistämiseksi. Pyramidin pohja -markkinoiden kehittäminen edellyttää selkeää omistajuutta. Esimerkiksi ulkoasiainministeriöllä on jo tähän liittyvää rahoitusta, mutta toimijoiden verkottuminen ei vielä ole riittävällä tasolla ja yhteistyötä ulkoministeriön ja Tekesin kesken on tehostettava. Käytännössä kyse on pitkälti kehityspolitiikan ja innovaatiopolitiikan yhteistyön käytännön toteuttamisesta.

### **Vastuutahot:**

UM, TEM, EK, Tekes, Finpro, Aalto

### **Aikataulu:**

2010 - 2011

## 1.3 Käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan tietoisuuden parantaminen ja kehittämisen vahvistaminen

### **Tavoite:**

Käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan merkitystä ja menetelmiä voidaan tehdä tunnetuksi paitsi osaamista kohottavin toimenpitein, myös tiedotuksella, kampanjoilla ja kokoamalla asiaa koskevaa tietoutta helposti löydettäviksi kokonaisuuksiksi. Keskeisessä asemassa sekä yritysten että julkisen sektorin tietoisuuden herättämiseksi on hyvien esimerkkien ja käytäntöjen esittelemine.

### **Toimenpide 1.3 a)**

*Perustetaan käyttäjälähtöistä innovaatiotoimintaa tukeva verkkosivusto UDI.fi, jolle kootaan tietoa ja esimerkkejä käyttäjälähtöisestä innovaatiotoiminnasta. Sivuston avulla myös verkotetaan alan toimijoita.*

### **Perustelu:**

Tietoisuus käyttäjälähtöisen innovoinnin mahdollisuuksista sekä siinä käytettävistä menetelmistä ja välineistä on vielä melko vähäistä taloudessa ja yhteiskunnassa yleensä. Menetelmiä, välineitä ja hyviä esimerkkejä onnistuneista sovelluksista on, mutta käyttäjälähtöisen innovoinnin edistämiseksi on tarpeen verkottaa toimijoita sekä levittää tietoisuutta eri menetelmistä ja niiden toimivuudesta erilaisissa sovelluksissa.

Käyttäjälähtöistä innovointia, menetelmiä ja välineitä käyttäjien osallistamiseen innovaatiotoimintaan sekä käyttäjätarpeiden selvittämiseen esitellään perustettavalla udi.fi – verkkosivustolla. Sivustolla esiteltävillä menestystarinoilla ja esimerkeillä lupaavista hankkeista kannustetaan yrityksiä, julkisen sektorin toimijoita ja tutkijoita käyttäjälähtöiseen innovointiin. Verkkosivusto toimii myös foorumina käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan parissa työskenteleville organisaatioille sekä verkottaa käyttäjiä ja eri toimijoita teema-alueilla. Verkkosivusto toimii myös tietolähteenä ja foorumina käyttäjälähtöisen innovaatiopolitiikan laatijoille ja toimeenpanijoille.

### **Vastuutahot:**

TEM, Tekes, VTT, Kuluttajatutkimuskeskus

### **Aikataulu:**

2010

### **Toimenpide 1.3 b)**

*Tasavallan presidentin Inno-Suomi palkinto annetaan vuonna 2010 käyttäjälähtöiselle innovaatiotoiminnalle. Levitetään tietoisuutta käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan hyödyistä ja menetelmistä palkinnon tiedotuskampanjoiden yhteydessä.*

### **Perustelu:**

Elinkeinoelämän lukuisten vaikuttajaorganisaatioiden tukemassa Inno-Suomi –kilpailussa järjestetään vuosittain yksi kilpailusarja erityisestä teema-alueesta. Vuoden 2010 Inno-Suomi kilpailuun on valittu erityisteemaksi käyttäjälähtöiset innovaatiot.

Kilpailuun osallistuminen on merkittävä kannuste innovaatiotoiminnalle. Palkitut yritykset ovat katsoneet, että palkinto on lisännyt niiden tunnettuutta ja parantanut yritysten innovaatioiden

asemaa markkinoilla. Osallistumalla kilpailuun yritys voi testata myös oman innovaationsa kilpailukykyä arvovaltaisen Inno-Suomi-raadin edessä ja saada palautetta.

Kilpailu ja sen markkinointi tarjoavat hyvän tilaisuuden levittää tietoutta käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan menetelmistä ja hyödyistä.

Vastuutahot:

PRH, Keksintösäätiö, TEM

Aikataulu:

2010

## 2 Innovaatioita kysyntää vahvistamalla

Julkisella sektorilla on monia keinoja vaikuttaa markkinakysyntään ja siten lisätä myös innovaatioiden kysyntää. Julkinen sektori voi lisätä suoraan innovaatioiden kysyntää ohjaamalla omaa kysyntäänsä innovaatioiden hankintaan. Se voi myös ohjata välillisesti markkinoiden toimijoiden käyttäytymistä innovaatioita edistävään suuntaan, esimerkiksi uusien vaatimusten avulla (mm. energiatehokkuus). Sääntely on monitahoinen keino tämän toteuttamiseksi. Standardisoinnilla puolestaan vahvistetaan yhteisten tuotemääritysten avulla yhtenäisen markkinan kehittymistä.

Suurin osa näistä vaikutusmahdollisuuksista kuuluu toimijoille, joille innovaatioiden edistäminen on uusi näkökulma. Niinpä hyvien käytäntöjen ja esimerkitapausten merkitys on suuri luotaessa uutta innovaatiomyönteistä asenneilmapiiriä uusien toimijoiden keskuudessa.

Innovaatiotoiminnan näkökulmasta keskeistä on yhtäältä sääntelyyn muodostamien esteiden poistaminen, ja toisaalta innovaatiotoimintaan liittyvän kannustavuuden lisääminen. Nämä moninaiset vaikutukset innovaatiotoimintaan tulisi huomioida kattavasti jo säädösvalmistelun aikana. Kokonaisuudessaan sääntelyä kehitettäessä on pyrittävä siihen että se on tulevaisuussuuntautunutta ja johdonmukaista. Sen tulisi kannustaa innovaatiotoimintaan myös asettamalla haastavia tavoitteita markkinatoimijoille. Sääntelyyn liittyvän uuden innovaationäkökulman kehittäminen edellyttää myös sellaisten työkalujen kehittämistä, joiden avulla voidaan arvioida ja seurata sääntelyn vaikutuksia innovaatiotoimintaan.

Standardisointi edustaa sääntelyä, joka on yritysten itsensä toteuttamaa, mutta vaikuttaa vahvasti innovaatioiden omaksumiseen ja leviämiseen. Standardisointi nähdään aiempaa enemmän innovaatioiden edistämisen välineenä. Siksi standardisointijärjestelmää tulee kehittää myös innovaatiotoimintaa tehokkaammin tukevaksi. Toimijoiden osaamista, tietoisuutta ja aktiivista osallistumista standardointitoimintaan tulee edistää, jotta sen potentiaaliset hyödyt voidaan saavuttaa.

Edelläkävijämarkkinoiden luominen on uusi politiikka-alue, johon pyritään kysyntälähtöisten politiikkainstrumenttien koordinoitulla käytöllä. Esikuvana toimii Euroopan unionin vuonna 2008 käynnistämä *edelläkävijämarkkina-aloite*, johon Suomi osallistuu selvittämällä valittujen alojen potentiaalia ja kysyntäinnovaatiopolitiikan instrumenttien soveltamista kansallisella tasolla. Aloitteen metodiikkaa voidaan hyödyntää myös muiden kuin EU-tason aloitteeseen valittujen sektoreiden edelläkävijämarkkinoiden tunnistamiseksi ja kehittämiseksi. Suomen kotimarkkinat ovat pienet, mutta niilläkin voidaan luoda uutta kysyntää ja ne voivat toimia merkittävänä pilottimarkkinana monille uusille innovaatioille. Edelläkävijämarkkinoiden

täysimittainen hyödyntäminen edellyttää aktiivista pyrkimystä globaaleille markkinoille, joilla on suuri kysyntäpotentiaali.

Demonstraatiohankkeilla ja referenssilaitoksia tukemalla voidaan edistää uusien ratkaisujen käyttöönottoa ja leviämistä laajaan käyttöön. Näin voidaan vähentää innovatiivisten ratkaisujen käyttöönottoon liittyvää riskiä sekä antaa innovatiivisten ratkaisujen kehittäjille mahdollisuus saada kokemusta ja näyttöä ratkaisun toimivuudesta käytännön toimintaympäristössä. Esimerkiksi referenssilaitosten avulla tuetaan erityisesti investointivaltaisten innovaatioiden käyttöönottoa. Tällaisen laitoksen markkinoillepääsyn ja myyntityön tueksi tarvitaan näyttöä, että uusi teknologia täyttää sille asetettavat toimintavarmuus- ja suorituskykyvaatimukset.

## 2.1 Innovaatioihin kannustavan sääntelyn edistäminen

### **Tavoite:**

Sääntely vaikuttaa innovaatiotoimintaan monella tavalla ja sen vaikutusmekanismit voivat olla hyvin monimutkaisia. Sääntelyn vaikutuksista innovaatiotoimintaan on sen vuoksi vaikea tuottaa yksiselitteistä tietoa, mikä osaltaan vaikeuttaa myös innovaatiovaikutuksiin pyrkimistä säädösvalmistelussa.

Sääntely vaikuttaa yhdessä muiden politiikkatoimien kanssa innovaatiotoiminnan hyötyihin, riskeihin sekä kustannuksiin kuten myös tuotteiden, palveluiden ja teknologioiden kysyntään ja käyttöönottoon. Muutokset innovaatiotoiminnassa vaikuttavat vuorostaan muun muassa sääntelyn tavoitteiden saavuttamiseen. Tutkimusten mukaan sääntelyllä voi olla myönteinen vaikutus innovaatioihin, jos se on suoritus- tai lopputulosperusteista, asettaa mahdollisimman vähän hallinnollista rasitusta yrityksille ja jos yrityksille annetaan riittävän pitkä aika sopeutua uuteen sääntelyyn. Innovaatioystävällisellä sääntelyllä on monia yhteyksiä *paremman sääntelyn* periaatteisiin.

Suomessa sääntelyn innovaatiovaikutuksista on jonkin verran sektorikohtaista tutkimusta. Valtion teknillinen tutkimuskeskus (VTT) on myös kehittänyt metodologiaa vaikutusten mallintamiseksi (Sfinnereg-tietokanta; Ympäristö- ja regulaatiolähtöiset suomalaiset innovaatiot 1980- ja 1990-luvulla -Profiili). Innovaatiovaikutusten arviointi säädösvalmistelussa on kuitenkin toistaiseksi ollut vähäistä.

Innovaatiomyönteisten markkinoiden kehittämisen kannalta on kuitenkin erittäin tärkeää, että säädösvalmistelussa huomioidaan vaikutukset innovaatioihin. Tavoitteena tulisi olla tulevaisuussuuntautunut ja johdonmukainen sääntely, joka asettaa muun muassa haastavia tavoitteita markkinatoimijoille.

### **Toimenpide 2.1 a)**

*Selvitetään olemassa olevan tutkimuksen pohjalta, millaisia vaikutuksia sääntelyllä on innovaatiotoimintaan ja arvioidaan kokeiluhankkeella jonkin ympäristöalan säädöksen innovaatiovaikutuksia yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa.*

### **Perustelu:**

Tällä hetkellä ei ole riittävästi tietoa sääntelyn erilaisista vaikutuksista innovaatiotoimintaan tai siitä millainen sääntely parhaiten edistää ja kannustaa innovaatiotoimintaa. Selvityksessä kootaan yhteen ja mahdollisimman käytännönläheiseen muotoon kansallinen ja kansainvälinen tieteellinen tutkimus sääntelyn vaikutuksista innovaatiotoimintaan. Alustavissa keskusteluissa

ympäristöministeriön kanssa on sääntelyn innovaatiovaikutusten arviointikohteeksi valittu Euroopan unionin ehdotus direktiiviksi teollisuuden päästöistä.

Vastuutahot

TEM, YM

Aikataulu

2011 - 2012

**Toimenpide 2.1 b)**

*Edistetään tietoisuutta sääntelyn vaikutuksista innovaatiotoimintaan ja laaditaan suosituksia innovaationäkökulman huomioimiseksi sääntelyssä. Arvioidaan mahdollisuuksia kehittää käytännön työkaluja innovaatiovaikutusten arviointiin.*

**Perustelu:**

Tällä hetkellä innovaatiovaikutukset otetaan huomioon säädösvalmistelussa sattumanvaraisesti. Säädyntöä tekeville on tarjolla vain hyvin vähän käytännönläheistä tietoa, ohjeita tai välineitä innovaatiovaikutusten arviointiin ja huomioimiseen.

Tarkoituksena on jakaa tietoa ja edistää tietoisuutta sääntelyn vaikutuksista innovaatiotoimintaan sekä laatia suosituksia tämän näkökulman paremmaksi huomioimiseksi säädösvalmistelussa. Innovaatiovaikutusten huomioonottamiseksi järjestelmällisesti säädösvalmistelussa tarvitaan myös käytännön välineitä ja malleja.

Innovaatiovaikutusten arvioiminen edellyttää laajaa asiantuntemusta ja usein aikaa vievää työtä. Sen vuoksi innovaatiovaikutusten arviointiin tarvitaan sekä henkilö- että taloudellisia resursseja.

Vastuutahot

TEM, YM, OM, muut ministeriöt, Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Aikataulu

2010 - 2013

## **2.2 Standardisoinnin tehokkaampi hyödyntäminen innovoinnin tukena**

**Tavoite:**

Toimintaympäristön muutos ja standardisoinnin yhteiskunnallisen ja taloudellisen merkityksen kasvu tarjoavat sekä haasteita että mahdollisuuksia standardisointitoiminnan kehittämiseksi ja standardien tehokkaammalle hyödyntämiselle. Globalisoitumisen seurauksena kansallisten standardien merkitys elinkeinoelämälle on pienentynyt ja painopiste standardisointitoiminnassa on siirtynyt eurooppalaiseen ja kansainväliseen standardisointiin osallistumiseen.

Standardisointijärjestelmän haasteet, kuten standardisointijärjestelmän tehokkuuden parantaminen, pk-yritysten standardisointiin osallistumisen aktivointi, tutkimustiedon tehokkaampi hyödyntäminen standardisoinnissa, standardien suuri määrä, sekä kysyntälähtöisyyden huomiointi, ovat esillä sekä eurooppalaisessa että kansallisessa keskustelussa.

Varsinkin nopeasti kehittyvillä aloilla, kuten tieto- ja viestintätekniikan alalla on epävirallisten kansainvälisten standardisointifoorumien merkitys standardisoinnissa virallisen järjestelmän rinnalla kasvanut. Tämä on seurausta siitä, että virallinen standardointijärjestelmä on monelta osin osoittautunut hitaaksi vastaamaan nopeasti kehittyvän teknologian synnyttämiin uusiin markkinatilanteisiin.

Standardisointi nähdään aiempaa vahvemmin innovaatioiden edistämisen välineenä. Yhä useampia yhteiskunnallisia haasteita pyritään ratkaisemaan eri sektoripolitiikkojen ja innovaatiopolitiikan yhteisvaikutuksella. Esimerkkinä tästä ovat ilmastonmuutoshaasteet, joihin haetaan innovatiivisia ratkaisuja yhdistämällä ympäristö- ja innovaatiopolitiikan keinoja.

Kysyntälähtöisessä innovaatiopolitiikassa standardisoinnin avulla pyritään edistämään sekä innovaatioiden syntymistä ja kehittämistä että nopeuttamaan niiden leviämistä kansainvälisille markkinoille. Tärkeää on myös ennakoida tulevia standardisointitarpeita teknologian ja politiikan kehityksen perusteella. Tavoitteena on kehittää standardisointijärjestelmää innovaatiotoimintaa tehokkaammin tukeväksi sekä lisätä eri toimijoiden osaamista ja tietoisuutta standardeista ja standardisointiin osallistumisesta ja näistä saavutettavista hyödyistä.

### **Toimenpide 2.2 a)**

*Kehitetään kansallista standardisointijärjestelmää paremmin innovaatiotoimintaa tukeväksi. Standardisointijärjestelmän valtionavun vaikuttavuusarvioinnin pohjalta arvioidaan, miten valtionavulla voidaan tehokkaammin tukea kansallisia standardisoinnin toimijoita innovaatiotoiminnan edistämässä ja eurooppalaiseen ja kansainväliseen standardisointiin vaikuttamisessa. Selvitetään keinoja ennakoida paremmin tulevaisuuden standardisointitarpeita ja edistetään kansallisesti tärkeiden standardisointikohteiden valintaa Euroopan Unionissa.*

### **Perustelu**

Standardisoinnin merkitys innovaatiotoiminnassa on noussut esiin suhteellisen uutena asiana. Tämän vuoksi on perusteltua arvioida, miten standardisointitoiminnassa voidaan paremmin huomioida innovaatioiden edistäminen ja miten valtionapua voitaisiin tässä parhaiten hyödyntää. Hyödyttääkseen innovaatiotoimintaa ja edistääkseen erityisesti yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemista standardisointitoiminnan tulee olla eteenpäin katsovaa ja mahdollisimman hyvin tulevaisuuden tarpeita ennakoivaa.

### **Vastuutahot:**

TEM, SFS, muut ministeriöt

### **Aikataulu:**

2010 - 2011

### **Toimenpide 2.2 b)**

*Standardisoinnin tarjoamat mahdollisuudet innovoinnin tukena huomioidaan Tekesin ohjelmia valmisteltaessa ja selvitetään mahdollisuuksia rahoittaa standardisointiin liittyviä kustannuksia osana t&k&i-toimintaa.*

### **Perustelu:**

Standardisoinnin innovaatiotoimintaa tukevaa merkitystä ei tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnassa aina tunnisteta. Innovaatorahoituksessa ja tutkimusohjelmia käynnistettäessä standardisoinnin rooli ja mahdollisuudet tulisi määrittää sekä ottaa huomioon käynnistettävissä projekteissa varaamalla siihen henkilö- ja rahalliset resurssit.

Vastuutahot:  
Tekes, TEM

Aikataulu:  
2010 - 2011

**Toimenpide 2.2 c)**

*Määritellään toimenpiteet tietoisuuden lisäämiseksi standardisoinnin merkityksestä innovaatioiden markkinoille pääsyssä, sekä standardisoinnin hyödyistä yleisemminkin.*

**Perustelu:**

Innovaatiotoimijoiden ja teollisuuden, erityisesti pk-yritysten, tietoisuus standardisoinnista ja sen roolista innovaatiotoiminnassa on vähäistä. Tietoisuuden ja osaamisen parantamisella voidaan tehostaa standardisoinnin hyödyntämistä innovaatiotoiminnassa.

Vastuutahot:  
SFS, TEM

Aikataulu:  
2011 – 2012

## **2.3 Edelläkävijämarkkinoiden syntymisen edistäminen**

**Tavoite:**

Kansallisessa innovaatiostrategiassa edelläkävijämarkkinat katsotaan yhdeksi keinoksi vaikuttaa kotimarkkinoiden pienuuteen, joka on kilpailukykyvertailuissa todettu Suomen heikoudeksi. Strategiassa sitoudutaan suomalaista innovaatiotoimintaa edistävien edelläkävijämarkkinoiden luomiseen valituille alueille Euroopan unionissa ja tarvittavien kansallisten toimien käynnistämiseen.

Euroopan unioni on ryhtynyt edelläkävijämarkkina-aloitteen avulla luomaan edellytyksiä edelläkävijämarkkinoiden syntymiselle kuudella alueella Euroopassa. Nämä alueet ovat sähköiset terveyspalvelut, biotuotteet, kierrätys, kestävä rakentaminen, uusiutuvat energialähteet sekä suojatekstiilit. Euroopan unionin aloitteen toimeenpano on hyvässä käynnissä, mutta konkreettisia vaikutuksia voi odottaa vasta noin 5-10 vuoden päästä.

Suomen kotimarkkinat ovat pienet, mutta niilläkin voidaan luoda uutta kysyntää ja ne voivat toimia merkittävänä pilottimarkkinana monille uusille innovaatioille. Uusien tuotteiden ja ratkaisujen laajempi käyttöönotto ja hyödyntäminen edellyttävät kuitenkin Euroopan ja maailmanlaajuisten markkinoiden hyödyntämistä. Sen vuoksi on tärkeää, että Suomi osallistuu aktiivisesti Euroopan unionin aloitteen toimeenpanoon ja vahvistaa omilla kansallisilla toimenpiteillä aloitteen vaikutusta.

Tietoa mahdollisten Suomen edelläkävijämarkkina-alueiden tunnistamiseksi ja päätöksenteon pohjaksi kerätään työ- ja elinkeinoministeriön ja Tekesin yhteisprojektissa, joka valmistuu kesällä 2010. Selvityksessä on myös tarkoituksena laatia malli lähestymistavan systematisoimiseksi ja politiikkatoimien vaikutusten arvioimiseksi. Edelläkävijämarkkinoiden edistäminen järjestelmällisesti edellyttää poliittista sitoutumista.

Euroopan unionin edelläkävijämarkkina-aloitteen alaisiin toimiin ovat Suomesta osallistuneet muun muassa Helsinki Culminatum Innovation ja Motiva Oy, mutta toiminta on toistaiseksi hajautunutta.

### **Toimenpide 2.3 a)**

*Laaditaan toimintamalli edelläkävijämarkkinoiden kansalliselle kehittämiselle.*

#### **Perustelu:**

Euroopan unionissa kysyntälähtöisen politiikan, mukaan lukien edelläkävijämarkkina-aloitteen, merkityksen voi olettaa jatkossa kasvavan. Tämä on seurausta muun muassa tarpeesta vastata globaaleihin kilpailukykyvaatimuksiin ja suuriin yhteiskunnallisiin haasteisiin.

Työ- ja elinkeinoministeriön ja Tekesin selvityksessä tuotetaan tietoa mahdollisista kansallisista edelläkävijämarkkina-alueista päätöksenteon avuksi. Päätöksiä tarvitaan mahdollisten alueiden valinnasta ja kuhunkin alueeseen soveltuvista politiikkavälineistä. Päätöksentekoa varten on määritettävä toimintatapa, joka ottaa huomioon edelläkävijämarkkina-alueiden syntyminen edistämisen laaja-alaisen ja poikkihallinnollisen luonteen. Lisäksi on arvioitava, miten edelläkävijämarkkina-aloitteen toteuttamisen johtaminen ja koordinaatio, muun muassa eri politiikkavälineiden välillä järjestetään.

#### **Vastuutahot:**

TEM, muut ministeriöt, Tekes ja elinkeinoelämän järjestöt

#### **Aikataulu:**

2010 - 2011

### **Toimenpide 2.3 b)**

*EU:n edelläkävijämarkkina-aloitteeseen liittyen kansalliset toimijat verkotetaan kansallisten edelläkävijämarkkinoiden lähtökohtien vahvistamiseksi.*

#### **Perustelu:**

Euroopan unionin aloitteen toimeenpano ja mahdolliset kansalliset toimet koskevat laajaa joukkoa toimijoita. Parhaan mahdollisen hyödyn saamiseksi näistä toimista on tärkeää verkottaa eri toimijoita, kannustaa niitä osallistumaan aktiivisesti Euroopan unionin aloitteeseen sekä tuottaa ja jakaa tietoa.

#### **Vastuutahot:**

TEM, Tekes, edelläkävijämarkkina-toimijat

#### **Aikataulu:**

2010 – 2013

## **2.4 Rahoitusmallien kehittäminen investointivaltaisten innovaatioiden käyttöönottoon**

#### **Tavoite:**

Uusien ratkaisujen käyttöönottoa ja leviämistä laajaan käyttöön markkinoilla voidaan edistää panostamalla demonstraatio- ja referenssilaitoksiin sekä tukemalla uusien ratkaisujen

käyttöönottoa julkisella rahoituksella. Tavoitteena on jakaa innovatiivisten ratkaisujen käyttöönottoon liittyvää riskiä sekä luoda innovatiivisten ratkaisujen kehittäjille mahdollisuus saada kokemusta ja näyttöä kehitetyn ratkaisun toimivuudesta todellisessa toimintaympäristössä.

Referenssilaitosten avulla tuetaan erityisesti investointivaltaisten innovaatioiden käyttöönottoa. Tällaisen laitoksen markkinoillepääsyn ja myyntityön tueksi tarvitaan näyttöä, että uusi teknologia täyttää sille asetettavat toimintavarmuus- ja suorituskykyvaatimukset. Esimerkiksi julkisen rahoituksen vastineeksi referenssilaitokselle voidaan asettaa velvoite tuottaa todennettua näyttöä uuden teknologian tehokkuudesta ja ympäristömyönteisyydestä.

Demonstraatio- ja referenssilaitosten tuki- ja rahoitusjärjestelmissä voidaan yhdistää sekä yksityistä että julkista rahoitusta. Yleisen käsityksen mukaan tehokkain ratkaisu on sellainen, joka sisältää sekä laitoksen toimittajaan että itse investointiin kohdistuvaa rahoitusta.

Tällä hetkellä laitoksen toimittaja voi saada vain ratkaisun kehittämiseen Tekesin tutkimus-kehitys- ja innovaatorahoitusta. Työ- ja elinkeinoministeriö edistää uusien energiateknologisten ratkaisujen käyttöönottoa energiatuella, joka on tarkoitettu uusiutuvan energian käyttöönottoon sekä energiatehokkuutta parantaviin investointeihin. Energiatukea voi saada sellaisten jo olemassa olevien ratkaisujen käyttöönottoon, jotka eivät vielä ole yleiseen käyttöön vakiintuneita. Muilla kuin energiasektorilla ei ole tällä hetkellä toimivaa rahoitusvälinettä referenssilaitosinvestointeihin. Tällaista rahoitusta tarvitaan erityisesti uusien ympäristöystävällisten teknologioiden käyttöönoton edistämiseksi muuallakin kuin energiasektorilla.

#### **Toimenpide 2.4**

*Kehitetään tuki- ja rahoitusmalleja demonstraatio- ja referenssilaitosten käyttöönottoon.*

#### **Perustelu:**

Muilla kuin energiasektorilla ei ole tällä hetkellä toimivaa rahoitusvälinettä referenssilaitosten tukemiseen. Kokemukset energiasektorin rahoitusvälineestä ovat hyviä ja tarve ja mahdollisuudet laajentaa sitä muille aloille olisi selvitettävä. Esimerkiksi ympäristöystävällisten ratkaisujen edistämisen kannusteisiin on tarve olemassa.

#### **Vastuutahot:**

Tekes, VTT, TEM, muut ministeriöt

#### **Aikataulu:**

2011 - 2013

### **3 Edelläkävijyyttä ja innovaatioita julkisen sektorin uudistumisesta**

Julkinen sektori muodostaa merkittävän osan kansantaloutta ja sen toiminnalla ja päätöksillä on laaja vaikutus koko yhteiskuntaan. Julkinen sektori vaikuttaa omilla toimenpiteillään – tiedostetusti tai tiedostamatta - merkittävästi myös markkinoiden kehittymiseen, uudistumiseen ja toimivuuteen.

Julkisella sektorilla on monenlaisia haasteita, jotka edellyttävät tuottavuuden ja laadun parantamista. Innovaatiot ovat tässä tärkeässä roolissa. Haasteisiin vastaaminen edellyttää osaamista ja ennakoluulotonta ratkaisujen etsimistä sekä julkiselta että yksityiseltä sektorilta. Modernit julkiset palvelut rakentuvat käyttäjälähtöisyyden sekä yksityisen ja julkisen sektorin avoimen ja tiiviin kumppanuuden varaan.

Käyttäjälähtöinen innovaatiotoiminta mahdollistaa sen, että palvelut toteutetaan käyttäjiä parhaiten hyödyttävällä tavalla. Tämä edellyttää yhtäältä palveluiden käyttäjien ottamista mukaan palveluiden suunnitteluun ja tuottamiseen sekä toisaalta käyttäjille mahdollisuutta omilla valinnoillaan vaikuttaa palvelutuotantoon. Palveluiden käyttäjä on julkisten palveluiden tuottajien rinnalla resurssi, jossa käyttäjien osaamista, asiantuntemusta ja palautetta hyödynnetään osana palveluiden suunnittelua.

Kumppanuudella tarkoitetaan toimintamallia, jossa julkisen sektorin vastuulla oleva tehtävä toteutetaan yhteistyössä yritysten tai järjestöjen kanssa. Toimiva kumppanuus edellyttää toimijoiden välistä luottamusta, eri osapuolten mahdollisuutta hyötyä yhteistyöstä ja sitoutumista pitkäjänteiseen yhteistyöhön ja sen kehittämiseen.

Julkiset hankinnat voivat toimia tehokkaana tapana edistää innovaatioita niin yksityisellä kuin julkisellakin sektorilla. Julkisilla hankinnoilla voidaan edistää innovaatioita ostamalla uusia ratkaisuja, hankkimalla tutkimus- ja kehittämisspalveluita sekä edistämällä yksityistä kysyntää innovaatiomyönteisemmäksi (ns. katalyyttihankinnat) Uusien ratkaisujen hankinnassa korostuvat laajemmat kokonaisuudet, joihin voivat sisältyä tuotteen, palvelun, teknologian ja toimintamallin yhdistelmät. Eräiden tutkimusten mukaan julkisilla hankinnoilla voi parhaimmillaan olla jopa suurempi kannustinvaikutus yritysten innovaatiotoimintaan kuin julkisilla tutkimus- ja kehittämistuilla.

Julkisen sektorin palvelujen laadun, tehokkuuden sekä tuottavuuden parantamiseksi on tarve kehittää uusia toimintatapoja ja -malleja sekä keskushallinnossa että paikallistasolla. Julkisella sektorilla on kuitenkin vähäiset kannusteet etsiä uusia ratkaisuja ja toimintatapoja ja niiden käyttöönotto on yleensä varovaista. Esikuvien avulla voidaan osoittaa uusien toimintatapojen toimivuutta ja hyötyjä ja luoda näin rohkeutta niiden laajempaan käyttöönottoon.

Julkinen sektori voi myös toimia esikuvana uusien ratkaisujen käyttöönotossa muille julkisille toimijoille ja myös yksityiselle sektorille. Erityinen rooli suunnannäyttäjänä julkisella sektorilla on suurten yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemisessa. Julkinen sektori voi omalla esikuvallaan edistää luottamusta uusien ratkaisujen käyttökelpoisuuteen ja rohkaista niiden laajempaan käyttöönottoon. Samalla julkinen sektori voi luoda markkinoita uusille ratkaisuille. Esikuvana ja edelläkävijänä olemiseen liittyy myös epäonnistumisen ja kielteisen julkisuuden riski, mutta uudistuminen on harvoin mahdollista ilman rohkeutta kohdata siihen liittyvät riskit.

### **3.1 Kumppanuus ja käyttäjälähtöisyys julkisten palveluiden uudistamisessa**

#### **Tavoite:**

Kunnilla on järjestämisvastuu julkisista palveluista. Perinteisesti kunnat ovat itse tuottaneet palvelut omien palveluorganisaatioidensa toimesta. Toimintamalli, jossa kunta hankkii palveluita yrityksiltä tai järjestöiltä, on kuitenkin koko ajan yleistynyt. Näiden hankintojen

määrä vaihtelee silti hyvin paljon kunnasta ja palveluista toiseen. Eräissä tapauksissa yksityisen sektorin osuus tuotetuista palveluista on suurempi kuin kunnan oman palveluorganisaation osuus.

Palveluiden hankinta on ollut hyvin perinteistä ja niille on ollut ominaista helppo määriteltävyys ja kuvailtavuus sopimuksissa. Hinta on muodostunut tällaisissa palveluhankinnoissa keskeiseksi hankintapäätöksen kriteeriksi.

Monet yhteiskunnan tulevat palvelutarpeet (väestön ikääntymisestä seuraavat kysymykset, nuorten syrjäytyminen, ympäristö- ja energiakysymykset, ym.) ovat laajoja ja moniulotteisia kokonaisuuksia. Niiden ratkaiseminen edellyttää nykyistä laaja-alaisempaa osaamista ja hankintatoimintaa. Yhteiskunnan näkökulmasta parhaat ratkaisut ovat löydettävissä eri tahojen yhteistyöllä ja osaamista ennakkoluulottomasti yhdistäen.

Markkinoiden osaamista tulisi hyödyntää julkisella sektorilla nykyistä laajemmin. Kumppanuus mahdollistaa innovaatioiden synnyn ja parantaa palveluiden tuottavuutta. Keskinäinen oppiminen tehostaa palveluiden kehittämistä ja resurssien käyttöä. Kumppanuusverkosto tuo myös lisää joustavuutta palveluiden tuottamiseen.

Käyttäjälähtöisesti toteutetuissa julkisissa palveluissa käyttäjien kokemukset ja asiantuntemus muodostavat palveluiden tuotannon keskeisen suunnittelu- ja tietoperustan. Palveluiden käyttäjät voivat myös omilla valinnoillaan vaikuttaa heille tarjottavien palveluiden sisältöön. Tuomalla oman osaamisensa palveluiden synnyttämiseen, myös käyttäjistä tulee kumppani julkisten palveluiden tuotantoon.

Käyttäjät voivat myös omilla valinnoillaan vaikuttaa palveluihin: palveluseteli on tästä yksi esimerkki. Käyttäjien valinnanoikeus luo innovaatiokannusteen palveluiden tuottajille kehittää omia palveluitaan käyttäjien tarpeita vastaaviksi. Palvelutuottajat, jotka eivät pysty tarjoamaan käyttäjien tarpeiden mukaisia palveluita kustannustehokkaasti poistuvat markkinoilta. Näin valinnanoikeus myös lisää alan tuottavuutta.

Käyttäjien aktiivinen osallistuminen palveluiden suunnitteluun ja tuottamiseen edellyttää myös käyttäjien opastamista uuteen rooliinsa. Iso-Britanniassa on saatu hyviä kokemuksia esimerkiksi siitä, kuinka käyttäjätukea tarjoavien henkilökohtaisten neuvojen käytön kautta kansalaisia on voitu voimaannuttaa osallistumaan palveluiden suunnitteluun ja tuottamiseen. Myös käyttäjäyhteisöt ja erilaiset vertaisryhmät nähdään tärkeinä toimijoina voimaannuttamisessa.

Edellä kuvatut toimintatavat julkisen ja yksityisen sektorin välillä on vielä uusia. Merkkejä niiden liikkeelle lähdöstä on kuitenkin olemassa. Niin toimittajien kuin käyttäjienkin kanssa kumppanuuteen pohjaavien toimintatapojen edistäminen edellyttää panostuksia olemassa olevien hankkeiden vahvistamiseksi sekä tiedon ja hyvien käytäntöjen levittämiseen.

Kumppanuuksien ja yhteistyömallien aktiivisen synnyttämisen ei tarvitse rajattua pelkästään kansallisiin toimijoihin. Erityisosaamisen hankkimiseksi voi olla perusteltua houkutella maahamme kansainvälisiä yrityksiä kansallisiin haasteisiin vastaamiseksi. Kansainväliset yritykset hyötyvät tästä mm. niiden oman osaamisen kehittämisen kannalta. Suomalaisille pk-yrityksille yhteistyö luo myös mahdollisuuden kansainvälistyä. Julkisen sektorin toimijoiden (esimerkiksi sairaanhoitopiirit tai kunnat) roolina on tarjota kehittämissympäristö, jossa tuotteita ja palveluja voidaan viimeistellä valmiiksi tuotteiksi.

### **Toimenpide 3.1 a)**

*Perustetaan Innovatiiviset edelläkävijäkaupungit –ryhmä uudistamaan julkisia palveluja innovaatioiden avulla.*

#### **Perustelu**

Ryhmän tavoitteena on koota yhteen palveluita ennakkoluulottomasti kehittämään ja uudistamaan valmiina olevat kaupungit keskeisten ministeriöiden ja kehittäjäorganisaatioiden kanssa. Ryhmä edistää julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuteen, palveluiden käyttäjälähtöisyyteen ja palvelusuunnitteluun perustuvien uusien toimintamallien yleistymistä sekä innovatiivisten julkisten hankintojen kehittämistä, tavoitteena julkisten palveluiden innovaatioiden aikaansaaminen.

Ryhmän toimintatavassa korostuu niin keskusteleva kuin uusia ideoita ja ajatuksia kokeileva luonne. Julkisten palveluiden innovaatioiden ympärillä niin kotimaassa kuin ulkomaillakin tehdään hyvin paljon tutkimusta ja kehittämistyötä. Näin ollen yksi keskeinen ryhmän tehtävä on seurata ja pyrkiä oppimaan tästä työstä. Ryhmä pyrkii olemaan eturintamassa uuden tutkimustiedon sekä uusien kokemusten ja kokeilujen tunnistamisessa ja seuraamisessa.

Uusimman tutkimustiedon ja kokemusten seuraamisen lisäksi erityisen tärkeää on myös pystyä soveltamaan uusia toimintatapoja käytännössä. Ryhmään kuuluvien tahojen toisena tavoitteena onkin aktiivisesti pilotoida uusia toimintatapoja omissa organisaatioissaan. Pilotointi ja näistä kokemuksista oppiminen tuo ryhmän toimintaan käytännönläheisen ulottuvuuden.

Ryhmässä mukana olevat ministeriöt ja kehittäjäorganisaatiot edistävät omilla toimillaan näiden uusien ideoiden eteenpäinviemistä.

#### **Vastuutahot:**

Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Mikkeli, Kuopio, Jyväskylä, Pori ja Sievi  
TEM, STM, VM, Kuntaliitto ja Tekes

#### **Aikataulu:**

2010 - 2013

### **Toimenpide 3.1 b)**

*Arvioidaan mahdollisuudet perustaa kehittämissympäristö sosiaali- ja terveyspalveluinnovaatioille.*

#### **Perustelu:**

Kehittämissympäristön perustaminen tarjoaa niin suomalaisille pk-yrityksille kuin myös suomalaisille sosiaali- ja terveydenhoitojärjestelmän kehittäjille uudenlaisen ympäristön kehittää sosiaali- ja terveysalan innovaatioita. Kehittämissympäristön tarkoituksena on houkutella kansallisia ja kansainvälisiä, yksityisen ja julkisen sektorin organisaatioita ratkomaan akuutteja kansallisia sosiaali- ja terveydenhoidon haasteita innovaatioiden avulla. Tavoitteena on ratkaista eri tahoille yhteistä haastetta uusien yhteistyömuotojen, tuotteiden ja palvelujen avulla. Kehittämissympäristön luominen kokoaa kotimaiset pk-yritykset, rahoittajat ja palveluiden järjestäjät ja tuottajat yhteen ja luo näin kiinnostavan ympäristön kansainvälisille yrityksille tulla ja investoida Suomeen.

Kehittämissympäristö luo dynaamisen kehittämissympäristön, jossa yhdistyy alan kansainvälisten yritysten, suomalaisten pk-yritysten ja suomalaisten sosiaali- ja terveydenhoito-organisaatioiden

osaaminen. Testaamalla, kokeilemalla ja käyttöönottamalla kehittämistyön tuloksena syntyviä uusia tuotteita ja palveluita käytännön työtä tekevissä sosiaali- ja terveydenhoitoalan organisaatioissa, luodaan linkki kehittämistyön ja käytännön työn välille. Tämä mahdollistaa entistä paremmin ja nopeammin uusien tuotteiden ja palveluiden tuomisen käytäntöön.

Kehitysympäristö tarjoaa myös suomalaisille pk-yrityksille mahdollisuuden yhteistyöhön sosiaali- ja terveystalouden kansainvälisten yritysten kanssa. Tämä yhteistyö avaa suomalaisille yrityksille mahdollisuudet seurata aitiopaikalta kansainvälisten sosiaali- ja terveyspalvelumarkkinoiden kehittymistä ja oppia alan kansainvälisiltä yrityksiltä näillä markkinoilla toimimisesta.

Kehittämissympäristö, jossa toimitaan läheisessä yhteistyössä alan kansainvälisten yritysten kanssa, tarjoaa ainutkertaisen mahdollisuuden suomalaiselle sosiaali- ja terveysjärjestelmälle oppia kansainvälisistä käytännöistä ja luo näin mahdollisuuden uusien toimintatapojen levittämiseen Suomeen. Samalla syntyy mahdollisuus suomalaisen osaamisen ja innovaatioiden kansainvälistymiseen ja vientiin.

Vastuutahot:

Tekes, TEM, STM, Kuntaliitto, Sitra

Aikataulu:

2010 - 2011

**Toimenpide 3.1 c)**

*Parannetaan omaishoitajien ja potilasjärjestöjen mahdollisuuksia vaikuttaa julkisten hoivapalveluiden käyttäjälähtöiseen järjestämiseen ja kehittämiseen sekä niiden oman toiminnan, kuten vertaistuen, kehittämiseen.*

**Perustelu:**

Omaishoitaja- ja potilasjärjestöt tekevät arvokasta ja hyödyllistä työtä tukien ja innostaen omia jäseniään heidän arjessaan, mutta samalla ne voivat olla tuomassa arvokasta osaamista julkisten palveluiden kehittämiseen. Tämä edellyttää näiden toimijoiden tiiviimpää sitomista julkisten palveluiden uudistamiseen sekä tätä tukevien toimintatapojen ja menetelmien kehittämistä.

Palvelun laadun kannalta keskeistä on se, että asiakkaan tarpeet ovat ohjaamassa palveluiden kehittämistä. Asiakkaille itselleen voidaan myös antaa vastuuta ja mahdollisuuksia osallistua palveluiden kehittämiseen. Yhtenä esimerkkinä tästä on erilaisten käyttäjäyhteisöjen tiiviimpi mukaan ottaminen palveluiden kehittämisen. Käyttäjäyhteisöillä voi olla keskeinen rooli asiakastarpeiden tunnistamisessa ja palvelukokonaisuuksien suunnittelussa käyttäjänäkökulmasta toimiviksi.

Omaishoitaja- ja potilasjärjestötyyppiset käyttäjäyhteisöt tukevat ja täydentävät parhaimmillaan julkista sektoria terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen liittyvien tavoitteiden saavuttamisessa. Omaishoitajat ja useat potilasjärjestöt tekevät läheisesti julkiseen palveluun liittyvään arvokasta hoitotyötä, joka palvelee ja tukee julkisten palveluorganisaatioiden työtä. Julkisten palveluiden uudistaminen ja innovaatioiden synnyttäminen edellyttää myös käyttäjäyhteisöjen kuten omaishoitajien ja potilasjärjestöjen ja niissä piilevän osaamisen parempaa hyödyntämistä.

Potilasjärjestöt tarjoavat myös tietoa, neuvoja ja vertaistukea vastaavassa tilanteessa oleville muille ihmisille. Aktivoimalla näitä järjestöjä ja luomalla niille uusia toimintamalleja, on

mahdollista kehittää niiden toimintaa entistä enemmän käyttäjäyhteisöjen suuntaan. Käyttäjäyhteisöjen kehittämisessä tarkoitus on aktivoita näitä ryhmiä ja parantaa niiden toimintaedellytyksiä. Näin voidaan luoda ihmisille itselleen mahdollisuuksia vaikuttaa ja olla mukana palveluiden suunnittelussa.

Käyttäjäyhteisöillä voi olla keskeinen rooli uusien palveluiden ja palvelumallien levittämisessä. Käyttäjäyhteisöillä on monesti paras ajan tasalla oleva tieto uusista ja hyvistä omia jäseniään palvelevista toimintatavoista ja palveluista. Aktiivinen käyttäjäyhteisö voi omilla toimillaan edesauttaa parhaiden hoitokäytäntöjen ja palveluiden leviämistä eri organisaatioiden ja eri alueiden välillä.

Vastuutahot:

Omaishoitaja- ja potilasjärjestöt, Raha-automaattiyhdistys, TEM

Aikataulu:

2010 - 2011

### 3.2 Julkiset hankinnat apuna innovaatioiden edistämässä

**Tavoite**

Suomessa innovaatioiden edistäminen julkisilla hankinnoilla ei toistaiseksi ole ollut systemaattista, mutta siihen on alettu kiinnittää entistä enemmän huomioita viime vuosina. Julkiset hankinnat ovat keskeinen kysyntälähtöisen innovaatiopolitiikan väline. Tavoitteena on julkisten hankintojen menettelytapojen kehittäminen siten, että ne luovat mahdollisuuksia ja kannustavat innovatiivisiin hankintoihin.

Julkisten hankintojen lainsäädäntö mahdollistaa, mutta ei riitä rohkaisemaan innovaatioiden hankintoja. Nykyinen julkisen sektorin riskiä karttava asenneilmapiiri, julkisten hankintojen organisointitapa sekä hankintojen vähäinen suunnitelmallisuus eivät kannusta uusien ratkaisujen hankintaan. Myös tällaisten ratkaisujen hankintaan liittyvät taloudelliset ja toiminnalliset riskit ja usein korkeammat alkukustannukset estävät käytännössä innovatiivisten ratkaisujen hankintoja. Useimmista hankintayksiköistä puuttuu myös monimutkaisten, pitkän aikavälin hankintojen tekemiseen tarvittavaa hankintatoimen ammattiosaamista.

Julkisen kysynnän ohjaaminen innovatiivisiin ratkaisuihin edellyttää strategista lähestymistapaa hankintatoimintaan sekä poliittista että johdon tukea hankintatoiminnalle. Organisaatioiden poliittisen ja virkamiesjohdon sitoutuminen hankintatoimen kehittämiseen innovaatioiden hankintaa edistäväksi on välttämätön edellytys julkisen sektorin innovaatioiden hankinnan edistämiseksi. Tämä edellyttää lisäksi sekä rahallisia että henkilöresursseja hankintatoimen kehittämiseen.

Pitkän aikavälin strategisten tarpeiden määrittely on yksi innovaatioiden hankintojen perusedellytyksistä. Käytännössä tämä edellyttää hankintatoimen selkeää organisointia ja vastuuttamista, hankintojen pitkän aikavälin suunnittelua ja hankintatoimen edistyskellisuutta ja ammattimaisuutta. Innovatiivisten, uusien ratkaisujen ostaminen edellyttää hyvän etukäteissuunnittelun lisäksi tietoa markkinoista ja teknisestä kehityksestä. Innovaatioiden hankintojen toteutumisessa keskeistä on myös se, että toimittajat hallitsevat käytettävät hankintamenettelyt ja ovat aktiivisia tarjoamaan innovatiivisia ratkaisuja. Julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuus avaa myös uusia mahdollisuuksia innovatiivisten ratkaisujen hankintaan.

### **Toimenpide 3.2 a)**

*Kehitetään valtion ja kuntasektorin hankintatointa ja menetelmiä innovaatioiden hankintoja edistäväksi. Käynnistetään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa kokeiluprojekteja innovaatioiden hankintojen edistämiseksi, hyvien käytäntöjen luomiseksi sekä niiden levittämiseksi esimerkiksi Innovatiiviset edelläkävijäkaupungit –ryhmän kautta. Konkretisoidaan yhteistyössä valtiovarainministeriön ja muiden toimijoiden kanssa toimenpiteet valtion hankintastrategian innovaatio-osan toimeenpanemiseksi.*

### **Perustelu**

Innovatiivisten, uusien ratkaisujen hankintojen edistäminen julkisella sektorilla edellyttää hankintatoimen järjestämistä siten, että se mahdollistaa sekä pitkän aikavälin strategisten tarpeiden määrittelyn että hankintamääritelmien laatimisen yhteistyössä tarjoajien ja käyttäjien kanssa.

Julkisen sektorin kysynnän ohjaamiseksi laajemmin innovaatioiden hankintaan tarvitaan nykyistä sallivampaa ja kannustavampaa ilmapiiriä. Innovaatioiden hankintaa ja käyttöönottoa pitää tukea, antaa tunnustusta ja palkita läpi koko hankintaorganisaation. Viranomaisten hankintamenettelyissä olisi kehitettävä toimivat menettelyt riskin tunnistamiseen, arviointiin ja hallintaan. Elinkaarikustannukset ja aidot kokonaiskustannukset olisi järjestelmällisesti otettava kokonaistaloudellisen edullisuuden laskennan pohjaksi.

Valtion uudessa hankintastrategiassa tavoitteeksi on asetettu hankintatoimen ammattimaisuuden parantaminen. Se sisältää toimenpide-ehdotuksia muun muassa hankintatoimen johtamismallin selkiyttämistä ja vahvistamisesta, hankintojen suunnitelmallisuuden lisäämisestä, hankintaosaamisen kehittämistä sekä innovaatiotoiminnan tukemisesta julkisilla hankinnoilla. Yhteistyössä valtiovarainministeriön, muiden ministeriöiden ja virastojen kanssa varmistetaan valtion hankintastrategian toimeenpano ja konkretisoidaan toimenpiteitä innovaatioiden hankintojen edistämiseksi. Kuntasektorilla yhteistyössä Kuntaliiton ja muiden toimijoiden kanssa edistetään kuntasektorin valmiuksia hyödyntää innovatiivisia hankintoja erityisesti palvelujen hankinnoissa.

Vastuutahot:

TEM, VM; Tekes, Kuntaliitto, muut hallinnonalat

### **Toimenpide 3.2 b):**

*Vahvistetaan julkisia hankintoja kehittävien toimijoiden roolia osaamisen lisäämiseksi innovaatioiden hankinnoissa*

### **Perustelu**

Innovaatioiden hankinta edellyttää hankintatoimen hyvän organisoinnin ja ammattimaisuuden lisäksi tiettyä erityisosaamista ja -menettelyjä. Näiden menettelyjen kehittämistä varten sekä hankintayksiköiden avustamiseksi tarvitaan tukipalveluita ja tukiyksiköitä. Tukiyksikköjen tehtävänä olisi kehittää hyvien käytäntöjen mukaisia menettelyjä, avustaa hankintayksiköitä käytännön hankintamenettelyjen läpiviemisessä sekä kehittää ja tarjota hankintatoimen koulutusta.

Esimerkiksi Hansel Oy:llä on vahvaa osaamista tuotteiden ja palvelujen laajamittaisesta hankinnasta sekä hankintamenettelyjen kehittämisestä. Motiva Oy edistää aktiivisesti materiaali- ja energiatehokkuuden parantamiseen tähtääviä julkisia hankintoja. HAUS

kehittämiskeskus Oy:llä on tärkeä rooli hankintatoimen kouluttajana. Näiden toimijoiden roolia pyritään vahvistamaan innovaatioiden hankintojen edistämiseksi. Lisäksi arvioidaan, onko tarvetta Motiva Oy:n kaltaisten toimijoiden lisäämiseksi valtio- ja kuntasektorilla.

Hankintoja kehittävien toimijoiden tehtäviä voisivat olla muun muassa:

- Menettelyjen ja palvelujen kehittäminen hankintayksiköiden avuksi ja kannustamiseksi innovaatioiden hankintoihin
- Käytännön työkalujen kehittäminen innovatiivisten ratkaisujen hankkimisen edistämiseksi
- Julkisen ja yksityisen sektorin vuoropuhelun ja kumppanuuden edistäminen
- Hankintakoulutuksen ja -osaamisen kehittäminen

Vastuutahot:

TEM, VM, ministeriöt, laitokset, virastot, Kuntaliitto, Tekes, Hansel Oy, Motiva Oy, HAUS kehittämiskeskus Oy

Aikataulu:

2010 - 2013

**Toimenpide 3.2 c):**

*Selvitetään erilaisia kannustemalleja sekä keinoja riskienhallintaan ja niiden toteutusmahdollisuuksia innovaatioiden hankintojen edistämiseksi.*

**Perustelu**

Hankintatoimen tehokkaamman järjestämisen ja menettelyjen kehittämisen rinnalla tarvitaan myös muita kannusteita ja keinoja innovaatioiden hankintojen edistämiseksi.

Innovaatioiden hankintaa julkisella sektorilla pitää tukea ja palkita. Tämä koskee organisaation lisäksi hankintaa käytännössä tekeviä yksiköitä että niissä työskenteleviä yksilöitä.

Riskinoton kannustamiseen ja hallintaan on myös kehitettävä osaamista ja rahallisia kannusteita. Tiivis yhteistyö asiakkaiden ja tarjoajien kanssa on yksi tärkeä riskienhallinnan väline, mutta sen lisäksi tarvitaan keinoja innovaatioiden hankintaan liittyvän taloudellisen riskin korvaamiseksi osittain tai kokonaan. Esimerkiksi innovatiivisten ratkaisujen korkeampien alkukustannusten rahoittaminen tai riskin jakaminen julkisen sektorin ja tarjoajan välillä ovat tällaisia välineitä.

Taloudellista riskiä voidaan hallita esimerkiksi maksamalla osa hankinnasta saavutetuilla säästöillä. Esimerkiksi rakennusten energiatehokkuutta parantavissa hankkeissa ns. ESCO-mallin mukaisesti tilaaja maksaa energiasäästöinvestoinnit säästöillä, jotka syntyvät energiakustannusten alenemisesta.

Esikaupallisen hankinnan toteuttaminen vaiheistettuna on yksi keino hallita teknisiä ja toiminnallisia riskejä. Esimerkiksi muutamissa maissa käytössä olevassa SBRI (Small Business Research Initiative) –mallissa ensin teetetään kilpailutuksen kautta valituilla toimittajilla muutaman kuukauden esitutkimus, jonka jälkeen valitaan lupaavimmat suunnitelmat jatkoon. Toisessa vaiheessa kehitystyö viedään toiminnallisuustestiin saakka.

Tekes rahoittaa innovatiivisten, uusien ratkaisujen julkisia hankintoja 25 – 75 % avustuksella, jota voi saada sekä hankinnan suunnitteluun yhdessä ratkaisujen kehittäjien kanssa että itse

hankinnan kehittämiseen ja käyttöönottoon. Rahoitus on tarkoitettu sellaisten haastavien uusien ratkaisujen kehittämiseen, joita ei ole vielä markkinoilla. Julkisen sektorin uudistamisessa kannustettavaa olisi myös toiminnan uudistaminen markkinoilla jo olevia ratkaisuja hyödyntäen.

Muissa maissa käytössä olevia innovaatioiden hankintojen kannustemalleja ja niiden soveltuvuutta Suomeen tulisi selvittää tarkemmin.

Vastuutahot:

TEM, VM, Tekes, Kuntaliitto

Aikataulu:

2011 – 2012

## 4 Kannustimia ruohonjuuritason aloitteellisuuden vahvistamiseen

Laaja-alainen innovaatiopolitiikka pyrkii ulottamaan innovaatiotoiminnan sen perinteisiä alueita laajemmalle talouteen ja yhteiskuntaan. Yksi keskeinen tavoite on antaa käyttäjille ja kansalaisille aiempaa enemmän mahdollisuuksia innovoida tai lisätä julkisten palvelujen puitteissa vaikuttamismahdollisuuksia palvelujen kehittämiseen.

Ruohonjuuritason aloitteellisuus voi olla merkittävässä roolissa erilaisten yleishyödyllisten palveluiden ja toimintamallien uudistamisessa. Kapeikon tälle on usein muodostanut palveluntuottajien kyky avautua ja hyödyntää ulkopuolisten tahojen innovaatiotoimintaa. Kansainvälisten esimerkkien valossa kansalaiset, kolmannen sektorin toimijat ja yritykset ovat sekä kiinnostuneita että kykeneviä tuottamaan innovatiivisia palveluita ja ratkaisuja, kunhan siihen tarjotaan mahdollisuuksia ja työkaluja.

Julkisen sektorin hallussa olevan tiedon avaaminen on nopean tietoteknisen infrastruktuurin kehittymisen myötä muodostunut erittäin voimakkaaksi keinoksi lisätä yksittäisten käyttäjien ja käyttäjäryhmien sekä myös yritysten innovointimahdollisuuksia. Julkista tietoa voidaan käyttää uudelleen erilaisten sovellusten ja palvelujen kehittämiseen. Tämä on osoittautumassa liiketaloudellisestikin hyvin merkittäväksi uudeksi innovaatiotoiminnan alueeksi.

Julkisten palveluiden kehittämistä ja uudistumista voidaan vauhdittaa voimaannuttamalla kansalaisia antamalla näille mahdollisuus valita palveluntarjoajien välillä. Julkinen sektori voi myös ottaa kansalaiset mukaan palvelujen kehittämiseen, mikä vahvistaa kansalaisten palveluista saamaa hyötyä.

### 4.1 Käyttäjäinnovaatioita julkisen sektorin tiedon avaamisella

**Tavoite:**

Julkinen sektori kokoaa, tuottaa, ylläpitää ja jalostaa monenlaista tietoaineistoa oman julkisen tehtävänsä toteuttamiseksi. Julkissektorin hallussa olevaa tietoaineistoa voidaan viranomaiskäytön ohella hyödyntää sellaisenaan tai jatkojalostettuna myös julkissektorin ulkopuolella monenlaisiin innovatiivisiin, niin kaupallisiin kuin ei-kaupallisiinkin tarkoituksiin.

Viime aikoina on useissa maissa tehty poliittisia linjauksia julkissektorin tiedon hyödyntämisen ja jatkojalostamisen helpottamisesta niin, että tavalliset kansalaisetkin voivat hyödyntää julkissektorin raakadataa ja ohjelmoida verkkoon erilaisia tietokoneilla ja langattomilla päätelaitteilla käytettäviä kansalaispalveluita. Myös julkissektorin tiedon käytön ehtoja ja hinnoittelupolitiikkaa on monissa maissa muutettu tiedon laajamittaista käyttöä kannustavaksi.

Julkissektorin tiedon avaaminen ja sen jatkojalostuksen helpottaminen tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia kansalaisten arkielämää ja kansalaisosallistumista helpottaville käyttäjännovaatioille. Tiedon jakaminen yhteisissä alustoissa synnyttää yhteistyötä tietoa jakavien organisaatioiden välille ja parantaa julkisen sektorin toimintaa. Julkista tietoa hyödyntävien palveluiden määrä, monipuolisuus ja laatu paranevat. Ajantasaisen tiedon sujuva saatavuus tutkimus- ja kehitysorganisaatioiden välillä parantaa tutkimuksen laatua. Palvelujen rakentaminen julkisen tiedon varaan luo uusia liiketoimintamahdollisuuksia myös pk-yrityksille.

Julkisen sektorin tietoaineistojen ”uudelleenkäytön” helpottamisesta julkissektorin ulkopuolella on olemassa runsaasti kansainvälisiä suosituksia. Näitä aihealuetta koskevaan EU-direktiiviin ja hyviin käytäntöihin pohjautuvia suosituksia on pantu toimeen varsin vaatimattomalla tasolla eri maissa, myös Suomessa. Suomessa toimii kuitenkin parhaillaan neljä eri ministeriöissä asetettua työryhmää pohtimassa, miten julkissektorin tietoaineistojen hyödyntämistä voidaan helpottaa sekä julkissektorin sisällä että sen ulkopuolella. Näistä käyttäjännovointia edistäviä suoria toimia käsittelee etenkin liikenne- ja viestintäministeriön avoimen julkisen tiedon työryhmä.

Julkissektorin tiedon käytön ehtojen kirjavuus, osin tiukkuus, ja epäyhtenäisyys (ml. hinnoittelu) vaikeuttavat julkisen sektorin tiedon käyttäjälähtöistä hyödyntämistä. Käyttäjännovointia voidaan edistää mm. poistamalla julkissektorin tiedon jatkojalostamiselta lainsäädännöllisiä, teknisiä ja asenneilmapiiriin liittyviä esteitä, parantamalla tiedon löydettävyyttä ja verkottamalla kehittäjäyhteisöjä.

#### **Toimenpide 4.1 a)**

*Helpotetaan julkisen sektorin tietoaineistojen käyttäjälähtöistä hyödyntämistä mm. vaikuttamalla tätä koskevan lainsäädännön (esim. maksuperustelain), tiedon jatkokäytön ehtojen ja tiedon saatavuuden kehittämiseen.*

#### **Perustelu:**

Julkisen sektorin tuottaman ja kokoaman tiedon saattaminen nykyistä avoimemmin, helpommin ja selkeämmin käyttöehdoin, mieluiten maksutta, edelleen käytettäväksi tarjoaa runsaasti raaka-ainetta käyttäjälähtöiselle innovoinnille, varsinkin kun tieto pääosin alkaa olla sähköisessä muodossa ja vanhojakin tietoaineistoja pyritään digitalisoimaan mahdollisimman nopeasti.

Julkissektorin tuottaman ja kokoaman tiedon avaaminen ja sen käytettävyyden parantaminen käyttäjälähtöistä jatkokehittämistä varten on osa politiikkakokonaisuutta, jossa edistetään julkissektorin tiedon laajempaa hyödyntämistä mm. viranomaisten kesken ja yrityssektorilla.

Julkissektorin tiedon uudelleenkäytön helpottamiseen velvoittaa mm. asiaa koskeva EU-direktiivi, jonka tehokkaammalla toimeenpanemisella voidaan parantaa julkishallinnon toimivuutta ja vapauttaa innovaatiopotentiaalia.

#### **Vastuutahot:**

VM, LVM, TEM, muut hallinnonalat

Aikataulu:  
2010 – 2012

**Toimenpide 4.1 b)**

*Arvioidaan sidosryhmien kanssa tarve perustaa kansallinen julkisen sektorin tiedon hyödyntämistä koskeva yhteyspiste, jonka tehtävänä olisi mm. jakaa tietoa, tarjota opastusta sekä verkottaa toimijoita.*

**Perustelu:**

Julkissektorin jatkohyödynnettäväksi tarjoaman tiedon löydettävyyys on keskeinen tiedon hyödyntämisen edellytys. Löydettävyyttä voidaan helpottaa tarjoamalla tietoa tarjolla olevista julkissektorin tietoaineistoista yhdestä yhteyspisteestä ja kokoamalla tietoa ja linkkejä tietolähteistä ja edistämishankkeista yhteen kansalliseen portaaliin.

Julkissektorin avoimesti jatkojalostettavaksi tarjoamasta tietoaineistosta koottiin suomi.fi –portaaliin datakatalogi vuoden 2009 *Kansalaisosallistujan työkalut –kilpailun* osallistujien käyttöön. Kansainvälinen suuntaus on, että vapaasti käytettävissä olevaa tietoaineistoa saatetaan tarjolle kansalaisosallistujien kehitettäväksi erilaisten opendata.gov –tyyppisten sivustojen kautta (ks. opengov.fi).

Toisaalta kehittäjien työtä helpottavaa tietoa on kootusti tarjolla temaattisissa portaaleissa, kuten maanmittauslaitoksen ylläpitämällä paikkatietoinfo.fi –sivustolla. On myös odotettavissa, että erilaisissa seututiedon hyödyntämisen edistämishankkeissa tietoa tulee tarjolle niitä varten perustettaviin portaaleihin.

Tiedonsaantia ja –vaihtoa ja palveluiden tavoitettavuutta helpottaisi keskitetyn yhteyspisteen ja portaalin perustaminen.

**Vastuutahot**

LVM, TEM, muut julkisen sektorin tiedon avaamista edistävät sidosryhmät

Aikataulu  
2010 - 2011

**Toimenpide 4.1 c)**

*Pilotoidaan julkisen sektorin tiedon hyödyntämistä Helsinki Region Infoshare –hankkeessa ja edistetään tähän liittyen kokemusten vaihtoa sekä toimintamallien kehittämistä laajemmin Suomessa.*

**Perustelu:**

Julkissektorin tiedon avaaminen yritysten ja kansalaiskehittäjien jatkojalostettavaksi on useissa maissa lähtenyt liikkeelle paikallishallinnon, erityisesti edelläkävijäkaupunkien esimerkeillä. Suomessa Helsingin seudun kunnat ovat olleet asiassa aloitteellisia ja sitoutuneet seututiedon keskinäistä ja ulkopuolista hyödyntämistä edistävään Helsinki Region Infoshare<sup>1</sup> –konseptin mukaiseen yhteistyöhön.

---

<sup>1</sup> <http://news.forumvirium.fi/node/375>

On odotettavissa, että Helsinki Region Infoshare –hankkeessa löydetään hyviä toimintamalleja paitsi kaupunkikuntien keskinäisen tiedonvaihdon helpottamiseen myös kaupunkien ja maaseutumaisempien kuntien yhteistyöhön samalla kun kerätään kokemuksia tiedon käyttäjälähtöisestä hyödyntämisestä julkissektorin ulkopuolella. Toimenpiteellä edistetään tiedonvaihtoa innovaatiopotentiaalin nopeammaksi hyödyntämiseksi koko maassa.

Vastuutahot:

Helsingin seudun kunnat, Forum Virium Helsinki, TEM

Aikataulu:

2010 - 2012

## 4.2 Kansalaisten voimaannuttaminen palvelusetelien avulla

**Tavoite:**

Kansalaisten palveluntuottajia koskevia valinnanmahdollisuuksia on ryhdytty systemaattisesti lisäämään julkisesti rahoitetuissa sosiaali- ja terveystaluuissa. Vuonna 2009 voimaantullut palvelusetelin käyttöalaa lisännyt lainsäädäntö on tästä pisimmälle viety esimerkki. Se antaa kansalaisille mahdollisuuden valita yksityisen sektorin palveluntarjoajien välillä julkisesti rahoitetuissa palveluissa. Parhailaan myös valmistelussa olevan terveydenhuoltolain uudistuksen on tarkoitus lisätä valinnanmahdollisuuksia julkisesti tuotettujen palvelujen puitteissa.

Valinnanmahdollisuus on tärkeää myös innovaatiotoiminnan kannalta. Sen lisäksi, että se antaa kansalaisille mahdollisuuden omilla valinnoillaan vaikuttaa saamaansa palvelukokemukseen ja palvelun laatuun, se lisää kilpailua palveluntarjoajien välillä. Tämä pakottaa palveluntarjoajat kiinnittämään huomiota palvelunsa hinta-kustannus-laatu -suhteeseen. Palveluntarjoajille syntyy kannustin kehittää palvelunsa sisältöä. Valinnanmahdollisuus synnyttää näin dynamiikkaa julkisesti rahoitettujen palvelujen puitteisiin, millä on myönteinen vaikutus myös julkisten palvelujen tuottavuuteen.

Valinnanmahdollisuuden myönteiset vaikutukset vahvistuisivat, jos kansalaiset saisivat helposti tietoa eri palveluntuottajista ja kykenisivät välittämään oman palvelukokemuksensa muiden tietoon. Tämä voimistaisi edelleen palvelumarkkinoiden dynamiikkaa ja kansalaisten todellisia vaikutusmahdollisuuksia. Kaikki palvelusetelin käyttöönottoa harkitsevat kunnat joutuvat pohtimaan tätä kysymystä. Vaarana on, että kunnissa tehdään päällekkäistä työtä ja kuhunkin kuntaan perustetaan oma sähköinen kanavansa, joita ei ole verkotettu keskenään. Tällä hetkellä ei ole käytössä valtakunnallista asiointi- ja vaikutuskanavaa palvelusetelin vaikutusten vahvistamiseksi.

**Toimenpide 4.2**

*Selvitetään yhdessä sidosryhmien kanssa mahdollisuus perustaa valtakunnallinen sähköinen asiointi- ja vaikuttamiskanava kuntalaisten valinnanmahdollisuuksien vahvistamiseksi osana palvelusetelin käyttöönottoa sosiaali- ja terveystaluuissa. Edistetään palvelusetelin käyttöönottoa tukevien muiden tekijöiden kehittämistä (esim. julkisten palvelujen kustannuslaskenta).*

**Perustelu:**

Valtakunnallinen sähköinen palvelusetelin tieto- ja vaikuttamiskanava lisääisi tietoa palveluntuottajista ja antaisi kuntalaisille mahdollisuuden tuoda oma palvelukokemuksensa esille muiden nähtäväksi. Yhteinen palvelualusta vähentäisi kuntien kustannuksia. Palvelunjärjestäjien näkökulmasta kanava helpottaisi sopivien palveluntuottajien löytämistä ja antaisi mahdollisuuden seurata palvelumarkkinan kehittymistä. Kanava voisi keskitetysti tarjota tiedon palveluntuottajista, niiden sijainnista, niiden erityispalveluista (palveluprofiilista) ja niiden saamasta palautteesta.

Palvelusetelin käyttöönottoon voidaan vaikuttaa myös muilla tavoin, esimerkiksi kehittämällä julkisten palvelujen kustannuslaskentaa.

Vastuutahot:

TEM, Kuntaliitto, muut sidosryhmät

Aikataulu:

2010 - 2011

## **5 Tehokkuutta käyttäjälähtöisten menetelmien käytön lisäämisestä**

Käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan täysimittainen hyödyntämien edellyttää sitä tukevien menetelmien nopeaa ja laajaa käyttöönottoa taloudessa ja yhteiskunnassa ja sitä, että infrastruktuuri tukee parhaalla mahdollisella tavalla uusien menetelmien hyödyntämistä.

Muotoilu korostaa käyttäjien merkitystä uusien tuotteiden, palveluiden suunnittelussa ja laajemminkin liiketoiminnan strategisessa kehittämisessä ja organisaatioiden johtamisessa. Hyödyntämällä muotoilua liiketoiminnassa voidaan parantaa yritysten kansainvälistä kilpailukykyä. Palvelumuotoilu tarjoaa mahdollisuuden uudistaa julkisia palveluja kokonaisvaltaisesti ja käyttäjiä hyödyttävällä tavalla. Suunnitteluajattelu (design thinking) tarjoaa ennakkoluulottoman ja käyttäjälähtöisen tavan uudistustyöhön.

Tietotekninen infrastruktuuri muodostaa perustan käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan kehittymiselle. Sen toimivuus on edellytys vuorovaikutteiselle innovaatiotoiminnalle ja käyttäjien osallistumiselle kehittämistoimintaan.

Tuotteiden, palvelujen ja toimintamallien uudentyyppiset testausympäristöt (esim. Living Labs) tarjoavat uusia mahdollisuuksia tukea käyttäjien osallistumista innovaatiotoimintaan. Tavoitteena on yhdessä käyttäjien kanssa saada tietoa tuotteiden ja palvelujen tarpeesta, ominaisuuksista ja käytettävyydestä ennen markkinoille tuomista.

### **5.1 Muotoilun uusi rooli korostaa käyttäjän merkitystä**

**Tavoite:**

Muotoilu on viime vuosina muuttunut voimakkaasti. Se on laajentunut uusille käyttöalueille ja se on otettu käyttöön liikkeenjohdon strategisessa päätöksenteossa. Muotoilun laajentuminen tarkoittaa siirtymistä tuotemuotoilusta uusille alueille (horisontaalinen muutos). Perinteisen

tuotemuotoilun ohella designin käyttöalueiksi ovat tulleet muun muassa palvelut tai vaikkapa internetin käyttöliittymät. Muotoilun syventyminen tarkoittaa designin muuttumista entistä strategisemmaksi liiketoiminnan ja -johtamisen välineeksi (vertikaalinen muutos). Lisäksi puhutaan niin sanotusta suunnitteluajattelusta (design thinking), joka tutkii haasteita ja mahdollisuuksia löytääkseen uusia, käyttäjistä lähteviä ratkaisuja. Sen avulla voidaan tuoda käyttäjä mukaan innovaatiotoimintaan. Näin muotoilun käyttö menetelmänä lähestyy avointa innovaatiotoimintaa. Muotoilun uudet roolit eivät syrjäytä perinteisiä käyttötapoja, vaan kehittyvät niiden rinnalla.

Muotoilua sovelletaan myös palveluihin, jolloin puhutaan palvelumuotoilusta (service design). Kyse on palvelujen käyttäjälähtöisestä suunnittelusta ja palvelukokemuksen parantamisesta. Palvelumuotoilun eri menetelmien avulla voidaan tuottaa entistä laadukkaampia ja käyttäjien tarpeita vastaavia palveluita. Näin voidaan ottaa käyttäjät paremmin huomioon sekä nykyisten palveluiden parantamisessa että uusien palveluiden kehittämisessä.

Muotoilun muutos merkitsee uusia haasteita muotoilun hyödyntämisessä ja käyttöönnotossa. Muotoiluun liittyvät käsitteet ja termistö eivät ole selviä eivätkä yksiselitteisiä, mikä aiheuttaa sekaannusta ja vaikeuttaa viestintää. Osaaminen on kapea-alaista erityisesti uusilla alueilla ja koulutuksesta sekä muotoilutoiminnasta puuttuu aito kansainvälisyys. Muotoilun muutos on nopea ja on olemassa vaara, että Suomi jää jälkeen kansainvälisestä kehityksestä, koska muotoilun hyödyntämisen näkökulma tuotteiden ja palveluiden tuottamisessa ei tule esille riittävästi. Tilastoja muotoilun hyödyntämisen eduista ei ole saatavilla riittävästi. Nämä haasteet on havaittu myös luovan talouden kehittämistyössä.

Design-käsitteen ja innovaatiotoiminnan lähentyminen heijastuu myös innovaatiopolitiikassa. Muotoilu on esillä nykyisessä hallitusohjelmassa ja vuonna 2008 hyväksytyssä kansallisessa innovaatiostrategiassa. Muotoilu on tärkeä osa käyttäjälähtöistä innovaatiopolitiikkaa, joka tunnistaa muotoilun yrityksen strategisena välineenä ja palveludesignin periaatteena, jolla voidaan uudistaa muun muassa julkisia palveluita. Myös EU on tunnistanut muotoilun merkityksen viimeaikaisissa innovaatiopolitiikan linjauksissaan. Komissio valmistelee keväällä 2010 Euroopan unionin uutta innovaatio-ohjelmaa, jossa designilla on ensimmäistä kertaa rooli EU:n innovaatiopolitiikassa.

Suomessa ei ole tällä hetkellä voimassa pitkäkestoisempia kehittämislinjauksia. Muotoilua edistetään usean toimijan voimin, mikä tekee kehittämistyöstä osittain hajanaista ja vähentää sen vaikuttavuutta. Muotoilun muuttunut rooli asettaa kehittämistoiminnalle lisähaasteita. Haasteisiin vastaamiseksi on ehdotettu kansallista muotoilun kehittäjätahoa, josta on esimerkkejä monista maista. Näissä maissa on kiinnitetty huomiota muotoiluun ja sen uuteen rooliin sekä panostettu merkittävästi julkisia varoja muotoilun hyödyntämisen edistämiseksi elinkeinoelämässä. Tunnetuin esimerkki muotoilun edistäjäorganisaatiosta on Ison-Britannian Design Council.

Helsingin nimeäminen designpääkaupungiksi (World Design Capital) 2012 antaa mahdollisuuden muun muassa suunnitteluajattelu ja palveludesign-välineen laajempaan käyttöön julkisia palveluita uudistettaessa. Muotoilun hyödyntämisen edistämiseksi pk-sektorilla aktivoidaan jo olemassa olevaa verkostoa ja kehittämisorganisaatioiden toimintaa, Tämän lisäksi uudistetaan jo käytössä olevia yritys- ja asiantuntijapalveluita sekä panostetaan uusien muotoilutoimijoiden verkostojen luomiseen.

### **Toimenpide 5.1. a)**

*Määritellään yhdessä sidosryhmien kanssa yhteinen näkemys muotoilun kilpailukykyä vahvistavista kehittämishaasteista. Tässä yhteydessä arvioidaan tarve vahvistaa ja keskittää muotoilun edistämisen kansallisia tehtäviä. Esikuva hankkeelle voisi olla esimerkiksi Iso-Britannian Design Council.*

**Perustelu:**

Muotoilun muutos on tuonut mukanaan tarpeen luoda yhteinen näkemys kehittämistyön suunnasta, tavoitteista sekä sisällöstä. Yhteisten ja laaja-alaisen muotoilun kehittämislinjausten avulla olisi mahdollista myös jäsentää käynnissä olevaa muotoilukeskustelua ja siinä käytettyjä uusia käsitteitä sekä lisätä yleistä tietoutta. Työssä otetaan huomioon suunnitteluajattelun antamat mahdollisuudet.

Voimavarojen keskittäminen lisäisi toiminnan vaikuttavuutta. Käytännössä toiminta voisi sisältää design-toimijoiden verkottumista ja muotoilupalvelumarkkinoiden toiminnan tehostamista. Toimintaan kuuluisivat myös tilastoiden ja indikaattoreiden kehittäminen ja muotoiluinvestointien hyötyjen analysointi liiketoiminnassa. Lisäksi toiminta koskisi ajankohtaisen muotoilutiedon jakamista sekä esittäisi case-esimerkkejä onnistuneesta designin hyödyntämisestä. Tavoitteena voisi olla myös muotoilun yhteiskunnallisen vaikuttavuuden parempi seuranta. Hanke toimisi myös välittäjätahona muotoilukentän ja rahoittajatahojen (esimerkiksi Tekes, Ely-keskukset) välillä.

**Vastuutahot:**

TEM, OPM, Tekes, muut sidosryhmät

**Aikataulu:**

2010 – 2012

**Toimenpide 5.1 b)**

*Osana World Design Capital -hanketta pilotoidaan palvelumuotoilu-hankkeita sekä nostetaan tietoisuutta palvelumuotoilusta ja sen mahdollisuuksista julkisen sektorin innovaatiotoiminnassa. Piloteista saatujen kokemusten pohjalta luodaan ja levitetään hyviä käytäntöjä.*

**Perustelu:**

Palveludesignin käyttö julkisten palveluiden uudistamisessa on Suomessa vielä suhteellisen vähäistä, vaikka sen avulla voidaan tarjota käyttäjänäkökulmasta parempia palveluita. Käytännössä tarvitaan ponnistuksia yleisen tietoisuuden lisäämistä palveludesignin tarjoamista mahdollisuuksista. Yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa toteutetaan pilottihankkeita palveludesign-periaatteiden ja -menetelmien soveltamisesta julkisen sektorin palvelutoiminnassa. Pilottihankkeet toteutetaan osana World Design Capital –hankkeen tarjoamaa innovatiivista ympäristöä. Pilottihankkeissa käsitellään muun muassa strategisen näkemyksen ja päätösvallan, avoimuuden ja tiedonkulun kysymyksiä käyttäjälähtöisessä palveluiden suunnittelussa. Piloteissa hyödynnetään muotoiluajattelun tarjoamaa kokonaisvaltaista lähestymistapaa uusien palveluratkaisujen löytämiseksi.

**Vastuutahot:**

TEM, OPM, Tekes, Kuntaliitto, World Design Capital –hankkeeseen osallistuvat tahot

**Aikataulu:**

2010 - 2013

### **Toimenpide 5.1 c)**

*Aktivoidaan muotoilun hyödyntämistä pk-yrityksissä kansallisten kehittäjäorganisaatioiden ja verkostojen avulla. Samalla uudistetaan muotoilun käyttöä tukevia julkisia yritys- ja asiantuntijapalveluita (esimerkiksi Design Start) sekä tuetaan alan toimijoiden verkottumista.*

### **Perustelu:**

Muotoilun hyödyntäminen on edelleen suhteellisen vähäistä pk-yritysten liiketoiminnassa ja siinä on myös alueellisia eroja. Erityisiä haasteita on muotoilun uusien muotojen hyödyntämisessä.

Toimenpiteiden avulla lisätään ja vahvistetaan muotoilun laaja-alaista hyödyntämistä erityisesti pk-sektorilla. ELY-keskusten ohjelmien ja niiden käytössä olevien rahoitusvälineiden kautta pk-sektoria kannustetaan hyödyntämään muotoilua kilpailuetuna liiketoiminnassaan. Lisäämällä muotoiluosaamista ELY-keskuksissa voidaan yrityksille tarjota parempaa palvelua. Kehittämällä yritys- ja asiantuntijapalveluita saadaan ne paremmin vastaamaan nykykäsitystä muotoilusta. Suuntaamalla muotoilun edistämiseen käytettävää valtionapua alan toimijoiden verkottumiseen voidaan parantaa osaamista ja löytää sekä vakiinnuttaa uusia toimintatapoja.

### **Vastuutahot:**

TEM, Tekes, ELY-keskukset, Osaamiskeskusohjelma (OSKE), Koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO), Aalto-yliopisto, Design Forum Finland

### **Aikataulu:**

2010 – 2012

## **5.2 Tietotekninen infrastruktuuri käyttäjälähtöistä innovointia tukevaksi**

### **Tavoite:**

Tieto- ja viestintäteknikan kehitys tarjoaa tuotteiden ja palveluiden käyttäjille monia uusia mahdollisuuksia tuottaa, kehittää ja levittää omia ideoitaan ja innovaatioitaan, ja tietotekniikasta onkin tullut yksi keskeisimmistä käyttäjälähtöistä innovaatiotoimintaa tukevista innovaatioympäristön ja infrastruktuurin osista.

Tietotekniikan ansiosta käyttäjäfoorumit toimivat maantieteellisistä etäisyyksistä riippumatta. Käyttäjistä on monessa tapauksessa tullut uusien innovaatioiden ja uuden sisällön itsenäisiä tuottajia. Tietotekniikka tarjoaa toisaalta yrityksille keinoja osallistaa käyttäjiä huomattavasti aikaisempaa laajemmin ja syvällisemmin yritysten innovaatiotoimintaan. Tietotekniikka, erityisesti internet, tuo uusia mahdollisuuksia sekä yrittäjille että käyttäjille vahvistaa monimuotoista vuorovaikutusta innovaatioprosesseissa. Tietotekniikan avulla sekä yritysten että tutkijoiden on aikaisempaa helpompaa kerätä ja analysoida tietoa käyttäjien tarpeista ja mieltymyksistä innovaatiotoiminnan pohjaksi. Tietotekniikka toisaalta helpottaa kehitettävänä olevien tuotteiden ja palveluiden testaamista.

Käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan kehityksen kannalta on tärkeää, että tietotekninen infrastruktuuri toimii tehokkaasti ja luotettavasti ja että sen tarjoamaa alustaa ja palveluja on helppo käyttää. Kun tietotekninen infrastruktuuri muuttuu yhä keskeisemmäksi komponentiksi käyttäjälähtöiselle innovaatiotoiminnalle, mm. käyttäjälähtöiselle palvelukehitykselle, infrastruktuurin eri osien yhteentoimivuus ja mahdollisuus rakentaa helposti uusia palveluita alempien palvelukerrosten varaan on ratkaisevaa innovaatiojärjestelmämme kilpailukyvylläkin.

Esimerkki käyttäjälähtöistä innovaatiotoimintaa tukevasta palvelualustahankkeesta on Tivit-SHOKin Flexible Services –ohjelma.

### **Toimenpide 5.2.**

*Edistetään tietoyhteiskuntapolitiikassa käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan ja sen edellyttämän tietoteknisen infrastruktuurin kehitystä. Tärkeitä tekijöitä ovat tietoverkkojen tehokkuus ja avoimuus (mm. standardit ja rajapinnat), käyttäjälähtöisten tietoteknisten työkalujen kehittäminen sekä tietotekniikkaa hyödyntävälle käyttäjäninnovoinnille suotuisa sääntely-ympäristö.*

### **Perustelu:**

Käyttäjälähtöinen innovointitoiminta saa kansallista kilpailuetua siitä, että tietotekninen infrastruktuuri (laajakaista, mobiilipalvelut, joka paikan tietotekniikan alustat) toimivat tehokkaasti ja kehittyvät eturintamassa.

Tietoyhteiskuntastrategia ja innovaatiostrategia sisältävät monia yhteisiä tavoitteita ja toimenpidealueita. Nämä strategiat tulevatkin jatkossa huomattavassa määrin yhdentymään.

### **Vastuutahot:**

LVM, TEM, Tekes

### **Aikataulu:**

2010 – 2013

## **5.3 Käyttäjälähtöisten innovointialustojen käytön tehostaminen**

### **Tavoite:**

Yksityisen ja julkisen sektorin yhteistä innovaatiotoimintaa varten on perustettu innovaatioalustoja ja kehitysympäristöjä, joissa voidaan kokeilla erilaisia toimintamalleja tuotteita ja palveluita kehitettäessä.

Käyttäjälähtöisistä yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyöhön tukeutuvista innovointialustoista ovat tunnetuimpia *Living Labs* –ympäristöt, joissa tuotteita ja palveluita voidaan kehittää keräämällä tietoa laajan käyttäjäjoukon kokemuksista ja kehittämis ehdotuksista ”kentällä” arjen käyttötilanteissa.

Uudet, tietotekniikkaa tehokkaasti hyödyntävät, käyttäjälähtöistä innovointia soveltavat innovointialustat ja -ympäristöt ovat vielä kehityksensä alkuvaiheessa. Niiden kilpailukykyyn voidaan vaikuttaa kehittämällä mm. kriteeristöä, kannusteita ja toimintamalleja.

Uusista innovaatioalustoista, niiden toimivuudesta ja tehokkaan hyödyntämisen edellyttämästä osaamisesta on kertynyt tietoa selvityksistä ja kansainvälisistä verkostoista. Erityisesti *Living Labs* –konseptin kehitys on kuitenkin ollut varsin hajanaista. Konseptin hyödyntämisestä kiinnostuneet yritykset ovatkin kaivanneet selkeää kriteeristöä *Living Labs* – innovointiympäristöille.

Yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyöhön perustuvissa innovointialustoissa tapahtuvan innovoinnin menetelmäkehityksestä on toistaiseksi vähän tutkimustietoa.

### **Toimenpide 5.3.**

*Luodaan kansallinen Living Labs –verkosto ja mekanismi sen johtamiseksi. Tavoitteena on varmistaa kansallisen verkoston kehittyminen, kehittää sen yhteyksiä kansainvälisiin Living Labs -verkostoihin, levittää parhaita käytäntöjä, kehittää työkaluja ja menetelmiä ja saada Living Labs -kehitysympäristöt helpommin yritysten hyödynnettäväksi. Huomioidaan verkoston luomisessa valtion ja metropolialueen aiesopimukseen sisältyvä tavoite Living Labs –toiminnan kehittämiseksi.*

### **Perustelu:**

Living Labs –konsepti tarjoaa uuden työkalun laajoille käyttäjälähtöisille tuote-, palvelu- ja toimintamalli- ja ekosysteemiaihioita arjen käyttötilanteissa testaaville ja käyttäjätietoa järjestelmällisesti hyödyntäville innovointihankkeille.

Living Labs -konseptin käyttöönottoa ja hyödyntämistä voidaan vahvistaa verkottamalla Living Labs –kehitysympäristöjä kansallisesti. Verkoston toimivuutta voidaan tehostaa, jos riittävä joukko eri kehitysympäristöjä pääsee yhteisymmärrykseen sen johtamisesta ja koordinoinnista. Verkoston kansallisen tason johdettu yhteispiste voi osaltaan nostaa Suomen näkyvyyttä Living Labs -kehityksen kärkimaana ja helpottaa kansainvälistä verkottumista. Verkostolle voidaan kehittää koordinoitusti yhteisiä työkaluja ja palveluja.

Toimenpiteen toteutuksen yhteydessä voidaan selvittää ja poistaa Living Labsien ja vastaavien muiden käyttäjälähtöisten innovointialustojen julkiseen rahoitukseen liittyviä esteitä, laatia Living Labs –innovointialustoille laatukriteerit, kehittää julkissektorin toimijoiden kannusteita testata uusia toimintamalleja Living Labs -ympäristöissä ja poistaa esteitä osallistumiselta laajoihin, käyttäjälähtöisiin yksityisen ja julkisen sektorin yhteisiin innovointihankkeisiin. Osana selvitystä voidaan tarkastella käyttäjien aikaisempaa syvällisemmästä osallistumisesta kertyvään tietoon liittyviä IPR-, tieto-/yksityisydensuoja- ja muita käyttäjien ja kehitysympäristön väliselle luottamukselle keskeisiä kysymyksiä ja kehittää sopivia toimintamalleja erityisesti kannustevaikuttavuuden näkökulmasta.

Valtion ja metropolialueen aiesopimukseen sisältyy Living Labs -kehitysympäristöjen verkottumistavoite. Metropolialueen kehitystä voidaan hyödyntää kansallisen ja kansainvälisen tason verkottumisessa.

### **Vastuutahot:**

TEM, Living Labs –toimijat, Tekes

### **Aikataulu:**

2010 - 2012

## **6 Innovaatiot liikkeelle verkostojen avulla**

Innovaatioiden laajamittainen hyödyntäminen yhteiskunnassa edellyttää niiden siirtymistä osaksi jokapäiväistä toimintaa ja käytäntöjä. Olennaista on kyetä levittämään niitä tehokkaasti eri alueiden välillä.

Innovaatioiden alueellisen levittämisen kannalta on keskeistä hyödyntää olemassa olevia verkostoja. Suomalaista innovaatiojärjestelmää arvostetaan sen kyvykkyydestä hyödyntää

yliopistoja ja ammattikorkeakouluja ja niissä olevaa osaamista. Julkisen sektorin, yritysten, korkeakoulujen ja käyttäjien yhteisen kehitystyön avulla voidaan innovaatioiden käytäntöön siirtymistä nopeuttaa ja tehostaa sekä samalla säästää tuotekehityskustannuksissa. Alueellisissa osaamisen keskittymisissä on puolestaan osattu verkottaa paikallistason toimijat kaikkia osapuolia hyödyntävään yhteistyöhön. Innovaatiotoiminnan perustyötä on 1990-luvulta lähtien tehty osaamiskeskusohjelman (OSKE) ja 2000-luvulta lähtien myös aluekeskusohjelman (ent. AKO, nykyisin Kilpailukyky- ja koheesio-ohjelma, KOKO) avulla.

Innovaatioiden tehokas levittäminen edellyttää paikallista markkinatuntemusta, paikallisia verkostoja, kykyä ymmärtää käyttäjäkokemusta sekä taitoa ja tietoa innovaatioiden skaalautuvuudesta.

Eri kaupunkiseudut ja niiden paikalliset markkinat ja eri toimijoiden välinen yhteistyö tarjoavat otollisen ympäristön uusien innovaatioiden syntymiselle ja innovaatioiden levittämiselle. Esimerkiksi Vaasan seutu hyödynsi vuonna 2008 vuosittaista asuntomessualueetta paikallisen energia-alan innovaation, merenpohjassa olevan lämpöenergian keräämisessä. Kehitystyössä oli mukana tutkimusta, innovaatioiden kehittäjiä, yrityksiä, asukkaita, energian käyttäjiä sekä julkisen sektorin toimijoita.

Yritysten ja organisaatioiden omaa käytännön ja kentän osaamista tulisi myös käyttää hyödyksi tuotteiden ja palvelujen kehitystyössä. Tätä osaamista syntyy mm. vuorovaikutuksessa tuotteiden ja palvelujen käyttäjien kanssa. Pioneerina tässä työssä on ollut Lahden Tiede- ja yrityspuisto, joka on kehittänyt yrityksille ja julkisille organisaatioille useita uusia innovaatiotoiminnan konsepteja Päijät-Hämeen alueella yhdessä Lappeenrannan teknillisen yliopiston kanssa (mm. innovaatiosesiot ja –haavit). Tällaista innovaatiotoimintaa on alettu kutsua käytäntölähtöiseksi innovaatiotoiminnaksi. Siinä korostetaan käyttäjien ja käytännön tilanteiden merkitystä innovaatiotoiminnan käynnistäjänä, minkä vuoksi se on läheisesti yhteyksissä käyttäjälähtöiseen innovaatiotoimintaan.

Suomen kehityksen veturi on Helsingin metropolialue, jonka yli miljoonan asukkaan väestö, työ- ja opiskelupaikat sekä myös kansainvälisten vieraiden ja turistien kysyntä synnyttävät otolliset olosuhteet markkinavetoiselle kehittämiselle. Siirtämällä painopistettä paikallistasolle, jossa kehitystyöhön tulee mukaan aito markkinatilanne sekä todelliset loppukäyttäjien tarpeet ja arvostukset, Helsingin metropolialueen uudet ja uudistettavat asuinalueet muodostavat kiinnostavan kehitysympäristön alan parhaille yrityksille.

Julkisilla rahoittajilla sekä ns. välittäjäorganisaatioilla (esim. ammattikorkeakoulut, teknologiakeskukset ja muut kehitysyhtiöt), järjestöillä ja yhteiskunnallisilla yrityksillä on merkittävä rooli paikallistasolla, ja usein myös erityisosaamista ruohonjuuritason toimintaan. Käytäntöön viemiseen liittyy oleellisesti myös julkisen sektorin uudistaminen (julkiset hankinnat, kumppanuusmallit) sekä käyttäjälähtöisyyttä edistävät uudet menetelmät (palvelumuotoilu, innovaatioalustat).

## **6.1 Paikallistason innovaatio- ja osaamisverkostojen tehokas hyödyntäminen**

### **Tavoite**

Kysyntä- ja käyttäjälähtöisten innovaatioiden hyödyntämiseksi olemassa olevat verkostot on saatava levittämään niitä tehokkaasti. Tämä edellyttää myös paikallistason yhteistyön toimivuutta.

Suomeen on kehitetty vuosien kuluessa kattavat paikallistason innovaatioverkostot, jotka on myös verkotettu keskenään. Teknologia- ja osaamiskeskukset, ammattikorkeakoulut sekä vastikään perustetut elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset) ovat tämän verkoston kulmakiviä. Työ- ja elinkeinoministeriön ohjaamassa Innovaatio ja osaaminen – verkostossa on kehitetty ja jaettu tietoa erilaisista käyttäjälähtöisistä innovaatiomenetelmistä. Verkostoon kuuluu tällä hetkellä 34 erityyppistä aluetta ja 21 osaamiskeskusta. Perusta innovaatioiden levittämiseksi on siten hyvä.

Vaikka julkinen panostus käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan edistämiseen on monilla alueilla nykyään huomattava, eivät paikallistason innovaatioverkostot vielä nykyisellään tunnista kaikkia kysyntä- ja käyttäjälähtöiseen innovaatiotoimintaan liittyviä mahdollisuuksia. Myöskään ELY-keskukset eivät vielä täysipainoisesti edistä paikallistasolla tähän liittyvää tietoa ja osaamista. ELY-keskusten rooli on kuitenkin asiantuntija- ja rahoituspalveluiden takia keskeinen tuettaessa ja kannustettaessa alueiden eri toimijoita käyttäjälähtöiseen innovaatiotoimintaan. Koordinointia ja ohjausta tarvitaan päällekkäisen toiminnan välttämiseksi ja parhaiden käytäntöjen edistämiseksi. Nyt hankkeet toimivat toisistaan riippumatta ja vaihtavat tietoa ja osaamista vain satunnaisesti. Yhtäältä resurssit hukataan kehittämällä ja testaamalla samaa toimintatapaa useassa paikassa, ja toisaalta mahdollisuudet toimintatavan parantamiseen jäävät pieneksi, koska tietoa parhaista käytännöistä ei hyödynnetä tai levitetä.

Innovaatioiden leviämistyöhön tarvitaan mukaan ns. välittäjäorganisaatioita, joiden avulla tieto ja osaaminen voidaan yhdistää käytännön kokemuksiin, käyttäjiin ja muuhun ruohonjuuritason todellisuuteen.

### **Toimenpide 6.1**

*Vahvistetaan OSKE:n osaamisklustereiden sekä Innovaatio ja osaaminen –verkoston roolia kysyntä- ja käyttäjälähtöisten innovaatioiden levittämisessä sekä ELY-keskuksia kysyntä- ja käyttäjälähtöistä innovaatiotoimintaa koskevan tiedon, osaamisen ja käytäntöjen paikallisina lähteinä. Kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan vahvistaminen paikallistasolla edellyttää myös näiden keskeisten toimijoiden (rahoittajat ja välittäjäorganisaatiot) osaamisen tason nostamista nykyisestä.*

### **Perustelu:**

Kansalliset innovaatioverkostot ovat keskeinen väline innovaatioiden levittämiseen. Kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan mahdollisuudet yksityiselle ja julkiselle sektorille on integroitava osaksi verkostojen toimintaa. Viestintää tulee kyetä hyödyntämään tässä. Samalla on kehitettävä verkostoille uusia toimintatapoja, joiden avulla hyviä käytäntöjä ja kokemuksia saadaan nopeasti levitettyä eri puolille Suomea. Tavoitteena on verkottaa ja vauhdittaa hyvien kokemusten ja mallien siirtymistä eri alueiden välillä.

Innovaatioiden levittämistyöhön aktivoidaan mukaan erilaiset kansalliset välittäjäorganisaatiot, joiden avulla voidaan vahvistaa uusien innovaatioiden läpimenoa ruohonjuuritasolle. Yksittäisten käyttäjien ja kuluttajien tasolle ulottuva paikallistalous tuo tarvittavaa lisävahvistusta innovaatioiden jalkautumiseen.

#### Vastuutahot:

TEM, Ely-keskukset, OSKE, Innovaatiot ja osaaminen –verkosto, välittäjäorganisaatiot

#### Aikataulu:

2010 – 2013

## **6.2 Kaupunki-innovaatioiden jalkauttaminen**

### **Tavoite**

Kaupunkiympäristöt tarjoavat otollisen ympäristön innovaatioiden synnylle ja levittämiselle. Keskeisenä mahdollistajana on innovaatioiden kysynnän ja tarjonnan kohtaaminen. Kysyntäpuolella yhdistyvät yhteiskunnallinen tarve (väestön ikääntyminen, ilmastonmuutos, nuorisotyöttömyys jne.) ja kaupunkirakentamiseen liittyvät kehityshaasteet (kaupan muutostarpeet, yhdyskuntarakenteeseen liittyvät tiivistämistarpeet, kaupunkiliikenteen käyttö). Vastaavasti tarjontapuolella tarvitaan kehityshankkeita (t&k-hankkeita, joissa menossa innovaatioiden jalkauttamisvaihe) sekä todellisia kokeilualueita (uudet ja uudistettavat kaupunginosat).

Tässä ympäristössä syntyvät ns. kaupunki-innovaatiot ovat käytäntöön vietyjä, yhteiskunnallisesti hyödynnettyjä ja paikalliseen kaupunkiympäristöön sovitettuja uudistuksia tai parannuksia. Kaupunki-innovaatio on myös skaalautuva ja monistettava konsepti, jolloin sitä voidaan levittää sekä kotimaassa että kansainvälisesti. Kaupunki-innovaatio voi liittyä asumiseen, liikkumiseen, palvelujen tarjontaan tai ihmisten arkeen ja osallisuuteen.

Kaupunki-innovaatioiden valinnan kriteereinä ovat yhteiskunnallinen merkitys, vaikuttavuus järjestelmätason muutokseen, käyttäjälähtöisyys, paikallisen kaupunginosatason sovellettavuus, tilaajien ja käyttäjien halukkuus ottaa uusi innovaatio käyttöön, toiminnan pitkäjänteisyys (organisaation ja henkilöstön sitoutuminen), uudenlainen yhteistyö, toimijoiden verkottuminen sekä toimenpiteen preventiivisyys (ennaltaehkäisy/varhainen puuttuminen).

Helsingin metropolialueen uudet rakentamisalueet tarjoavat lähivuosisikymmenien aikana runsaasti mahdollisuuksia erilaiseen kaupunkiasumisen kokeilu- ja kehittämistyöhön. Metropolialue on tällä hetkellä yksi voimakkaimmin kasvavista kaupunkiseuduista Euroopassa. Uudet ja uudistettavat kaupunginosat muodostavat yritystoiminnan näkökulmasta erilaisia paikallistalouksia, joissa voidaan pilotoida ja viedä toteutukseen erilaisia skaalautuvia tuotteita palveluja. Kaupunginosat muodostavat myös aidon käyttäjälähtöisen markkinan, jossa käyttäjien mieltymyksiä ja tarpeita on mahdollista saada tukemaan innovaatioiden jalkautumista.

Kaupunki-innovaatioiden jalkautumisessa voidaan hyödyntää erilaisia jo olemassa olevia innovaatioalustoja (kehitysohjelmat, living lab –kehitysalustat), julkisen sektorin uudistustyötä (julkiset hankinnat, kumppanuusmallit) sekä käyttäjälähtöisyyttä edistäviä menetelmiä (palvelumuotoilu).

Kaupunki-innovaatioiden käytäntöön ja toimintaan siirtyminen edellyttää uudenlaisen osaamisen kokoamista ja kasvattamista. Innovaatiot siirtyvät käytäntöön vain niissä tapauksissa, joissa uudistukselle on olemassa kysyntää ja tarjontaa.

### **Toimenpide 6.2**

*Käynnistetään metropolialueen kuntien ja valtion kesken laaja-alainen hanke uudenlaisten käyttäjälähtöisten kaupunki-innovaatioiden aikaansaamiseksi. Tavoitteena on kehittää tutkimukseen, kehitystyöhön ja innovaatioiden laajaan omaksumiseen perustuvia tuotteita, palveluja ja toimintamalleja liittyen erityisesti energiatehokkuuteen, liikkumiseen, palvelujen tarjontaan ja ihmisten arkeen ja osallisuuteen. Kaupunki-innovaatioiden kaksivuotinen pilottivaihe käsittää noin 10 - 15 erilaista kaupunki-innovaatiota ja niiden jatkojalostamisen.*

#### **Perustelu:**

Kaupunki-innovaatiot –toimintamalli on vuosina 2010 - 2011 toteutettava Helsingin metropolialueen kuntien ja valtion yhteinen ohjelma laaja-alaisten kaupunki-innovaatioiden toteuttamiseksi. Toimintamalli keskittyy kaupunkiympäristöön liittyvien innovaatioiden julkiseen ja yhteiskunnalliseen hyödyntämiseen.

Kaupunki-innovaatiot liitetään osaksi Helsingin metropolialueen uusien rakentamisalueiden toteuttamista. Lisäksi kokeiluja ja kehittämistä tehdään nykyisissä kaupunginosissa, painopisteenä erityisesti energiatehokas peruskorjaustoiminta sekä erilaiset palvelumallit. Uusia aluerakennuskohteita ovat Jätkäsaari, Kalasatama, Kruunuvuorenranta ja Östersundom (Helsinki), Tapiola-Otaniemi-Keilaniemi-Suurpelto –alue (Espoo), Marja-Vantaa (Vantaa), Ristinummi, Kaunismäki, Tuomaala ja Lepola (KUUMA-kunnat) sekä Söderkulla, Yli-Jurva ja Palojärvi-Huhmari (Neloset).

Kaupunki-innovaatioihin valitaan 10 - 15 erilaista kehityshanketta, joiden avulla toimintamallia testataan ja jatkojalostetaan. Kaupunki-innovaatioiden pilotit valitaan niin, että ne edustavat erilaisia hanketyyppejä erilaisissa paikallisissa ympäristöissä. Kuuma-kuntien ja Nelosten alueella painopisteenä on erityisesti laadukas, yhdyskuntarakennetta eheyttävä pientalorakentaminen.

#### **Vastuutahot:**

Pääkaupunkiseudun kaupungit, KUUMA-kunnat, Neloset, Uudenmaan liitto, Tekes, RAY, YM, LVM, OPM ja TEM

#### **Aikataulu:**

2010 - 2011

## **7 Kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiopolitiikan toimenpideohjelman vaikuttavuus**

Innovaatiopolitiikan suuntaamisen lähtökohdista on syytä arvioida, miten kysyntä- ja käyttäjälähtöinen innovaatiotoiminta taloudessa ja yhteiskunnassa kehittyy ja minkälainen vaikutus vuosina 2010 - 2013 toteutettavalla toimenpideohjelmalla on siihen ollut. Tämä on myös tärkeää ohjelman jälkeen suunniteltavien uusien toimenpiteiden suuntaamisen kannalta.

### **7.1. Toimenpideohjelman seuranta ja arviointi**

#### **Toimenpide 7.1.a)**

*Toteutetaan ohjelman toimenpiteiden toteutumisen ja vaikuttavuuden seuranta koordinoituna itsearviointina osahankkeiden kesken.*

### **Perustelu:**

Laaja-alaiselle ohjelmatyölle ominaista on toimenpiteiden toteuttaminen monien eri tahojen yhteistyönä. Toteuttamista viedään eteenpäin monen eri hankekokonaisuuden ja osahankkeen voimin. Kokemusten mukaan ohjelmatyön ja niiden sisältämien osahankkeiden toteuttaminen on ollut usein hajanaista, hyvin eritasoisesti resursoitua ja toimenpiteet ovat lisäksi ajoittuneet aikajanalle hyvin eritahtisesti. Ohjelmien toteutusprosessien haasteena on usein ollut myös niin kutsuttu top down – hands off –ilmiö, jolla tarkoitetaan, että hankkeet jakaantuvat toiminnaksi niin monelle organisaatiolle, ettei toimintaa varsinaisesti johda kukaan. Tällöin ohjelman perimmäiset tavoitteet saattavat jäädä saavuttamatta tai sitten ohjelman vaikuttavuus muulla tavoin jää vajavaiseksi. Kerran vuodessa koordinoitusti toteutettavan itsearvioinnin avulla parannetaan toimenpideohjelman toteuttamisen seuranta, saadaan tilannearvio vaikuttavuudesta ja mahdollistetaan mahdolliset korjaavat toimenpiteet.

### **Vastuutahot:**

TEM

### **Aikataulu:**

2011, 2012 ja 2013

### **Toimenpide 7.1.b)**

*Teetetään ulkopuolinen arviointi toimenpiteiden vaikuttavuudesta ohjelman päättyessä.*

### **Perustelu:**

Toimenpideohjelman arviointi toteutetaan erillisen arviointisuunnitelman pohjalta.

### **Vastuutahot:**

TEM

### **Aikataulu:**

2013 - 2014

## **7.2 Laaja-alaisen innovaatiotoiminnan indikaattorien kehittäminen**

### **Tavoite**

Käyttäjälähtöistä innovaatiotoimintaa ja sen kehittymistä on myös kyettävä seuraamaan, jotta panostuksia kyetään nykyistä systemaattisemmin kohdentamaan heikkouksien mukaan ja hyötyjä arvioimaan. Tältä osin edessä on useiden vuosien kehittämistyö, sillä tarjolla ei ole toistaiseksi minkäänlaisia mittareita kehityksen monitorointiin. Kansainvälisesti on kuitenkin virinnyt kiinnostus mittareiden kehittämiseen, mm. Tanskan, Hollannin, Kanadan ja USA:n sekä Euroopan komission toimesta, ja Suomen tulee lyöttäytyä aktiivisesti näiden edelläkävijöiden muodostamaan ryhmään. Kehitystyötä tarvitaan sekä fokusoidummin käyttäjälähtöisen ja –keskeisen innovaatiotoiminnan osalta, mutta myös laajemmin niin, että käyttäjälähtöisyyttä koskevia indikaattoreita kehitetään osana laaja-alaisen innovaatiotoiminnan mittaristoa.

### **Toimenpide 7.2.**

*Kehitetään laaja-alaista innovaatiopolitiikkaa koskevat indikaattorit Suomelle*

### **Perustelu:**

Samalla kun innovaatiopolitiikkaa on ryhdytty systemaattisesti laaja-alaistamaan, tätä koskevia seurantamittarien kehittäminen on vielä edessä. Kysymys on innovaatiopolitiikan kannalta hyvin tärkeä, mm. panostusten hyötyjen seurannan ja yleisemminkin politiikan vaikuttavuuden arvioinnin kannalta. Kansainvälisesti eräät maat ovat jo ryhtyneet innovaatioindikaattorien kehittämistyöhön. Näistä eturivissä on Iso-Britannia, jossa valtionhallinnon ohjauksessa perustettu *UK Innovation Index* viitoittaa tietä muillekin kehittäjille. Se ei sinällään tarjoa täydellistä esikuvaa kansalliselle kehittämiselle, sillä siitä puuttuu kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan mittarit. Myös EU:n komissio ja OECD ovat aloittamassa mittarien kehittämistä. Suomessa asiaa ryhdytään ottamaan haltuun perustamalla tätä koskeva laaja kansallinen hanke keskeisten sidosryhmien kanssa. Tavoitteena on muodostaa nykyistä laaja-alaisemmat innovaatioindikaattorit, jotka kattavat kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan. Hanke linkitetään muihin kansainvälisiin vastaaviin kehittämishankkeisiin. Tähän työhön linkitetään myös jo käynnissä oleva kehitystyö julkisten palvelujen indikaattorien kehittämisestä.

Vastuutahot:

TEM, Tekes, Sitra, Tilastokeskus, tutkimus- ja innovaationeuvosto

Aikataulu:

2010 – 2013